

Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom

Projekat 2 izgradnje institucija u
poljoprivredi i ruralnom razvoju u Crnoj
Gori (MIDAS 2)

novembar, 2017.

S a d r ž a j

A. Uvod i osnovne informacije	3
B. Pregled politike, pravnog i administrativnog okvira	6
Odjeljak 1 Ekološko i društveno upravljanje Programom grantova	17
Odjeljak 2 Ekološko i društveno upravljanje komponentom ribarstva	48
Odjeljak 3 Integrirani plan upravljanja štetočinama	55
Aneksi Zapisnik sastanka sa javne rasprave Spisak učesnika javne rasprave	63

Uvod i osnovne informacije

Projekat izgradnje institucija u poljoprivredi i ruralnom razvoju u Crnoj Gori MIDAS 2 je usklađen sa podrškom Crnoj Gori u ispunjavanju nekoliko posebnih mjerila za Poglavlja 11, 12 i 13 EU, i to: Podrška za ispunjavanje dva mjerila za Poglavlje 11 (Poljoprivreda i ruralni razvoj), naime: (i) uspostavljanje Integrisanog sistema administracije i kontrole (IACS) koji će biti u potpunosti operativan do datuma pristupanja; i (ii) uspostavljanje Agencije za plaćanja koja će biti u potpunosti operativna do datuma pristupanja.

Podrška za ispunjavanje tri završna mjerila za Poglavlje 12 (Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika), naime: (i) nadogradnja objekata za proizvode životinjskog porijekla, uključujući objekte i opremu za pilot realizaciju bezbjednog odlaganja životinjskih nusproizvoda Kategorije 1; (ii) uspostavljanje sistema usklađenog sa EU za zvaničnu kontrolu životinjskih i biljnih proizvoda, uključujući njegovo finansiranje; i (iii) razvoj, u skladu sa *acquis*-em, odgovarajućih administrativnih struktura, naročito u pogledu kontrole bezbjednosti hrane, i dalje poboljšanje administrativnih kapaciteta i infrastruktura.

Razvoj infrastrukture potrebne za savremeni sektor ribarstva koji ima za cilj da ispuni (i) prvo mjerilo za Poglavlje 13 o Ribarstvu, posebno uspostavljanjem njegovog kapaciteta za punu primjenu Zajedničke politike u oblasti ribarstva nakon pristupanja, kao i (ii) drugo mjerilo kako bi se znatno ojačali administrativni, inspekcijski i kontrolni kapaciteti koje zahtijeva Zajednička politika u oblasti ribarstva i osiguralo da zahtjevi EU budu u potpunosti ispunjeni na dan pristupanja.

Projekat će uključiti sljedeće komponente:

Komponenta 1: Jačanje programa za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo MPRR-a. Ova komponenta će: (i) povećati i diversifikovati mogućnosti za ostvarivanje prihoda za poljoprivrednike, i doprinijeti otvaranju novih radnih mjesta, i (ii) podržati Crnu Goru u ispunjavanju završnih mjerila Poglavlja 11.

Podkomponenta 1.1: Povećanje i diversifikacija mogućnosti za ostvarivanje prihoda za poljoprivrednike kroz grantove za poljoprivredu, ruralni razvoj i ribarstvo. Ova podkomponenta će podržati razvoj poljoprivrede, ruralnog razvoja i ribarstva kroz pružanje grantova. Plan realizacije programa grantova će slijediti iskustvo implementacije stečeno kroz MIDAS projekat, gdje je pristup "učenje kroz rad" uspješno testiran. Program grantova će biti usmjeren na: (i) obezbjeđivanje potrebnog nacionalnog doprinosa za mjere IPARD II programa akreditovanog i finansiranog od strane EU; (ii) pilot realizaciju daljih mjera IPARD-like programa, uključujući diversifikaciju poljoprivrednih gazdinstava, koje ranije nisu sprovedene, u cilju razvoja kapaciteta institucija i korisnika, uz istovremeno stimulisanje ekonomskog rasta u ruralnim područjima; (iii) sprovođenje mjera direktnog plaćanja koje podržavaju ciljeve ministarske politike ka usklađivanju sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP); i (iv) ulaganja u ribarstvo radi povećanja kapaciteta ovog sektora u pripremi za implementaciju Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo. Očekuje se da se kroz program grantova maksimalno iskoristi ulaganje privatnog sektora i doprinos korisnika, kao i ohrabri ulaganje javnog sektora u modernizaciju sektora ribarstva u okviru Komponente 3.

Podkomponenta 1.2: Jačanje Direktorata za plaćanja u ispunjavanju zahtjeva za pristupanje EU. Ova podkomponenta će osigurati ulaganja u cilju (i) jačanja kapaciteta upravljanja Direktorata za plaćanja (buduće Agencije za plaćanja) kroz razvoj regionalnih kancelarija koje će biti dio finalne strukture u potpunosti funkcionalne Agencije za plaćanja, i (ii) razvoja komponenti Integrisanog

sistema administracije i kontrole (IACS) koje su potrebne za upravljanje i kontrolu plaćanja poljoprivrednicima, kao i za implementaciju Evropskog fonda za garancije u poljoprivredi, čija funkcionalnost predstavlja jedno od završnih mjerila Poglavlja 11. Projekat će podržati razvoj nekoliko modula neophodnih za operativni sistem integrisanih kontrola. U tom cilju projekat će finansirati obnavljanje i opremanje kancelarija i potrebnu hardversku i softversku infrastrukturu. Pored toga, projekat će finansirati Tehničku podršku kako bi se pružila pomoć partnerima u donošenju planskih odluka za finalizaciju IACS-a i njegovih različitih aplikacija, kao i obuku i izgradnju kapaciteta potrebnih za funkcionisanje Direktorata za plaćanja i drugih organa, uključujući Jedinicu za pružanje savjetodavnih usluga pri MPRR-u, uključenih u implementaciju sistema.

Komponenta 2: Podrška završnim mjerilima za Poglavlje 12 o Bezbjednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici. Ova komponenta će pružiti podršku zemlji u ispunjavanju završnih mjerila u vezi sa Poglavljem 12, uključujući: (i) uspostavljanje zvaničnog sistema kontrole životinjskih nusproizvoda i pilot realizaciju bezbjednog odlaganja Specifikovanih rizičnih materijala i životinjskih nusproizvoda Kategorije 1; (ii) jačanje dijagnostičkog kapaciteta fitosanitarne laboratorije; i (iii) podršku inspekcijским službama. U okviru ove komponente finansiraće se sljedeći niz aktivnosti:

Podkomponenta 2.1: Bezbjedno odlaganje životinjskih nusproizvoda. Projekat će podržati implementaciju pilot projekta za bezbjedno odlaganje Specifikovanih rizičnih materijala i životinjskih nusproizvoda Kategorije 1 u odabranoj opštini. Pilot projekat će biti zasnovan na studiji izvodljivosti izrađenoj u okviru MIDAS projekta i doprinijeće bezbjednom odlaganju Specifikovanih rizičnih materijala i životinjskih nusproizvoda Kategorije 1 odobrenim metodama u odgovarajućim objektima, kao i stvaranju uslova na terenu za postepeno uvođenje zvaničnog sistema kontrole za životinjske nusproizvode. Projekat će obezbijediti Tehničku podršku za ažuriranje i proširenje ove studije izvodljivosti i za obučavanje osoblja uključenog u zvanične kontrole i kao i neophodna ulaganja za izgradnju skladišta, postrojenja za spaljivanje i nabavku različite opreme (npr. spalionice, kontejneri otporni na curenje i koroziju, vozila, viljuškari itd.).

Podkomponenta 2.2: Jačanje dijagnostičkog kapaciteta fitosanitarne laboratorije. Projekat će pružiti pomoć Nacionalnoj referentnoj fitosanitarnoj laboratoriji smeštenoj na Biotehničkom fakultetu Univerziteta Crne Gore za nabavku laboratorijske opreme za podršku zvaničnim kontrolama. Projekat će takođe obezbijediti ciljanu Tehničku podršku kako bi se osigurala efikasna međuagencijska saradnja između Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Nacionalne referentne laboratorije kroz Memorandum o razumijevanju i stvorili uslovi za akreditaciju prioriternih ispitivanja i metoda prema ISO standardu 17025.

Podkomponenta 2.3: Podrška inspekcijским službama. Da bi se inspektorima jedinstvene Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove omogućilo da efikasno sprovedu unaprijeđeni režim zvanične kontrole koji proizilazi iz zakonodavstva EU i godišnjeg plana zvanične kontrole i uzorkovanja zasnovanog na riziku, projekat će obezbijediti nova vozila i opremu za sakupljanje, hladno skladištenje i transport uzoraka, zaštitne odjeće, službenih uniformi i drugih predmeta. Projekat će takođe finansirati sveobuhvatan skup mjera za uspostavljanje i upravljanje integrisanim IT sistemom upravljanja kontrolom - uključujući poslovnu analizu i definisanje zahtjeva IT korisnika, obuku, projektovanje/razvoj softvera i nabavku hardvera - i povezati takav sistem sa drugim IT sistemima koji su trenutno u funkciji, naročito za identifikaciju životinja i registraciju poljoprivrednih gazdinstava.

Komponenta 3: Modernizacija sektora ribarstva. Ova komponenta će finansirati ulaganje javnog sektora radi postizanja dva cilja: (i) povećanje proizvodnog kapaciteta sektora investiranjem u osnovnu infrastrukturu koja će ribarima obezbijediti regulisane sigurne i sanitarne lučke i pristanišne kapacitete, i (ii) jačanje institucionalnog kapaciteta u sektoru u cilju primjene Zajedničke politike u oblasti ribarstva nakon pristupanja EU, kao i značajno jačanje administrativnih, inspekcijskih i kontrolnih kapaciteta. Ova komponenta će finansirati sljedeće intervencije:

Podkomponenta 3.1: Razvoj pristaništa i njihovih pomoćnih usluga. Strategija urbanističkog planiranja priobalnog područja je trenutno u fazi rasprave i očekuje se da bude usvojena do kraja godine. Plan uključuje lokacije, tj. šest priobalnih gradova, gdje se mogu uspostaviti ribarski lučki i pristanišni kapaciteti. Međutim, preliminarne prioritetne lokacije koje će biti podržane projektom su identifikovane, kao luka Bar na jugu i Herceg Novi na sjeveru. Projekat će finansirati Tehničku podršku za međuagencijsku koordinaciju i stvaranje relevantne pravne osnove, kao i pripremu projekata i tehničkih specifikacija potrebnih za opremu i infrastrukturu. Nadalje, projekat će finansirati građevinske radove, uključujući izgradnju objekata za istovar, sortiranje, mjerenje, pakovanje, plasiranje ribe i obezbijediti stalne lokacije za snabdijevanje gorivom i zalivanje, ispumpavanje kaljužne vode, čišćenje i dezinfekciju brodova i opreme za upravljanje otpadom.

Podkomponenta 3.2: Izgradnja kapaciteta Uprave za ribarstvo i podrška Ribarskim udruženjima. Direktor za ribarstvo MPRR-a već ima koristi od raznih regionalnih programa koji podržavaju održivo upravljanje morskim resursima. Naučno učešće se uglavnom odvija preko Instituta za biologiju mora u Kotoru, dok sam Direktor dobija podršku u izradi pravila i propisa koji se odnose na sektor koji se približava punoj primjeni Zajedničke politike u oblasti ribarstva kada Crna Gora postane država članica. Projekat će stoga podržati obuku i materijale za ribarske inspektore kako bi im se omogućilo da rade u skladu sa zahtjevima EU. Značajna podrška u vidu Tehničke podrške će biti pružena i Ribarskim udruženjima, s obzirom da će ona biti direktni korisnici sredstava iz Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo koji će uglavnom pokriti dodatne troškove ribara za primjenu pravila i propisa Zajedničke politike u oblasti ribarstva.

Okvir za zaštitu životne sredine i društvo je stoga podijeljen na tri dijela. Prvi dio se odnosi na Program grantova i plaćanja koja treba izvršiti u okviru Komponente 1 i predstavljaće revidiranu verziju Okvira za zaštitu životne sredine i društvo korišćenu za prvobitni MIDAS projekat, proširenu tako da obuhvati potencijalne nove aktivnosti, kao što je podrška za ribarstvo. Drugi dio Okvira za zaštitu životne sredine i društvo će se baviti investicijama u infrastrukturu u cilju podrške ribarstvu, kako je navedeno u Komponenti 3. Ove aktivnosti će odgovarati investicijama malog obima u izgradnju i rekonstrukciju i ne podrazumijevaju šire detaljno ispitivanje izvan jednostavnog Okvira za zaštitu životne sredine i društvo. Za aktivnosti koje su većeg obima, ako ih ima, ovaj dio Okvira za zaštitu životne sredine i društvo će kombinovati zahtjeve zaštitnih mjera Svjetske banke i crnogorsko zakonodavstvo o Uticaju na životnu sredinu, ribarstvu i pomorskim poslovima. Treći dio će se baviti pitanjima upravljanja životinjskim nusproizvodima, posebno pilot aktivnostima za upravljanje otpadom Kategorije I.

Ekološke i društvene smjernice

Projekat je klasifikovan kao projekat B kategorije prema Operativnoj politici Svjetske banke, koji zahtijeva djelimičnu Analizu životne sredine, ali ne i cjelovitu Procjenu uticaja na životnu sredinu. Glavni zaključak sprovedene analize životne sredine je da su potencijalni štetni uticaji na životnu sredinu projekta neznatni i da nema značajnih, dugotrajnih i nepovratnih negativnih uticaja povezanih sa implementacijom projekta. U slučajevima kada su identifikovani negativni uticaji na životnu sredinu, predložene su odgovarajuće mjere za ublažavanje.

Očekuje se da će sredstva iz grantova prvenstveno biti korišćena za mjere Programa ruralnog razvoja koje odgovaraju prioritetnoj osi 1 IPARD programa EU. Pod osom 1 očekuje se da će ciljne mjere obuhvatiti investicije za poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede, kao što su: a) ulaganja u poljoprivredna gazdinstva koja treba restrukturirati i unaprijediti prema standardima EU; i b) ulaganja u preradu i plasiranje poljoprivrednih i ribarskih proizvoda koje treba restrukturirati i unaprijediti prema standardima EU.

Ekološki i društveni skrining zasniva se na ispunjavanju politike zaštite Svjetske banke u oblasti životne sredine i društva, kao i crnogorskom zakonodavstvu koje se odnosi na aktivnosti predviđene programom grantova. Pregled ovog zakonodavstva i pravnih zahtjeva dat je u daljem tekstu.

A. Pregled politike, pravnog i administrativnog okvira

Zakonodavstvo u oblasti životne sredine u Crnoj Gori

Ministarstvo održivog razvoja i turizma (MORT) ima ključnu ulogu u formulisanju i sprovođenju politike zaštite životne sredine u Crnoj Gori. Ministarstvo vrši administrativni nadzor nad jednim brojem institucija koje su uključene u monitoring životne sredine (Hidrometeorološki zavod, Centar za ekotoksikološka istraživanja) i zaštitu prirode (Nacionalni parkovi Crne Gore).

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore (AZŽS), koja je osnovana 2008. godine (Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list 68/08)) i koja djeluje od 2009. godine, obezbjeđuje implementaciju zakonodavstva u oblasti životne sredine. Njena nadležnost obuhvata sprovođenje strategija, programa, zakona i propisa u oblasti životne sredine, implementaciju međunarodnih sporazuma iz svoje nadležnosti, izdavanje ekoloških dozvola, Procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA), Stratešku procjenu uticaja na životnu sredinu (SEA), izdavanje integrisanih dozvola (Integrisana kontrola i sprječavanje zagađenja - IPPC), monitoring životne sredine, i vođenje odgovarajućih registara i baza podataka, kao i izvještavanje i koordinaciju izvještavanja o stanju životne sredine. Agencija je takođe zadužena za pružanje informacija nacionalnim i međunarodnim organizacijama i javnosti. Pored toga, Agencija za zaštitu životne sredine (Institut za zaštitu prirode je integrisan u Sektor za zaštitu prirode, monitoring, analizu i izvještavanje u okviru Agencije) kao nadležni organ za određivanje prirodnih objekata kao zaštićenih područja, vrši monitoring biodiverziteta i pod upravnim je nadzorom MORT-a. MPRR ima značajne nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine kroz svoju nadležnost za oblast upravljanja vodama i šumarstvo. Nadležnosti za upravljanje životnom sredinom nisu uvijek jasno razgraničene, što zajedno sa nedovoljnom koordinacijom i slabim kapacitetima otežava efikasne i djelotvorne reakcije politike i njenu implementaciju.

Javno preduzeće Nacionalni parkovi Crne Gore je zaduženo za zaštitu i upravljanje, pripremu i sprovođenje zaštite, kontrolu, korišćenje prirodnih resursa, utvrđivanje unutrašnjih politika i promociju, u skladu sa relevantnim zakonima i propisima. Nacionalni parkovi su predjeli posebne

ljepote i značajnih i rijetkih prirodnih pojava. Oni čine ekološku i geografsku cjelinu koja se posebnim zakonom izdvaja i štiti. Prostori nacionalnih parkova Durmitor, Biogradska gora, Skadarsko jezero, Lovćen i Prokletije čine oko 10% teritorije Crne Gore. Svaki nacionalni park karakteriše specifična prirodna i kulturna baština. Nacionalni parkovi su zaduženi za zaštitu i upravljanje, pripremu i sprovođenje zaštite, kontrolu, korišćenje prirodnih resursa, utvrđivanje unutrašnjih politika i promociju, u skladu sa relevantnim zakonima i propisima. Zahvaljujući svojim vrijednostima, nacionalni parkovi nemaju samo nacionalni, već i međunarodni značaj. Dakle, Nacionalni park Durmitor sa kanjonom Tare, od 1980. godine, nalazi se na UNESCO-ovoj listi svjetske baštine. Rijeka Tara ima status Rezervata biosfere (MAB) od 1977. Nacionalni park Skadarsko jezero ima status Značajnog ornitološkog područja (IBA) od 1989. godine, a 1995. godine je upisan na Svjetsku listu močvara od međunarodnog značaja (RAMSAR).

Republika Crna Gora osnovala je 1992. godine posebnu agenciju (Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom) kako bi se omogućilo da Zakon o morskom dobru zaživi u praksi, kao i u teoriji, ostvare bolji efekti u njegovoj implementaciji i oživi ekonomska aktivnost u priobalnim područjima. Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom Crne Gore, sa sjedištem u Budvi, osnovano je sa zadatkom da obezbijedi:

- zaštitu i unaprjeđenje korišćenja morskog dobra,
- upravljanje morskim dobrom,
- pravni okvir za korišćenje morskog dobra,
- izgradnju i održavanje infrastrukturnih objekata za potrebe morskog dobra.

Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom Crne Gore čvrsto slijedi sljedeće principe i standarde:

- Prostor morskog dobra je jedinstven, veoma je ograničen i kao takav mora biti dostupan svima pod istim uslovima.
- Komercijalne aktivnosti na obali i moru mogu se vršiti samo uz striktno poštovanje urbanističkih i drugih prostornih planova.
- Očuvanje javne funkcije je obavezno.
- Sva fizička i pravna lica mogu biti korisnici morskog dobra.
- Ne postoji mogućnost da djelovi morskog dobra pređu iz državnog u privatno vlasništvo.
- Bilo koji dio morskog dobra se može ustupiti na vremensko korišćenje kao uređen ili neuređen.
- Izgradnja i uređenje morskog dobra obavlja se u skladu sa konkretnim izvođačkim projektima.
- Ukoliko se vrše dodatni radovi na djelovima morskog dobra, bez obzira da li je investitor privatni ili državni subjekt, ti djelovi ostaju u državnom vlasništvu.
- Privatni vlasnici u zoni morskog dobra imaju sva vlasnička prava kao i izvan zone morskog dobra.
- Pojedinačno pravo korišćenja morskog dobra ostvaruje se potpisivanjem Ugovora sa Agencijom za upravljanje morskim dobrom.

U Crnoj Gori su u posljednjih nekoliko godina preduzeti važni koraci ka usklađivanju sa zakonodavstvom EU u oblasti životne sredine, posebno sa horizontalnim zakonodavstvom, kao i zakonodavstvom u oblastima kvaliteta vazduha, kvaliteta vode i hemikalija. Uloženi su napor da se pitanja životne sredine integrišu u druge politike. Strateški master planovi za vodosnabdjevanje, otpad i otpadne vode usvojeni su 2004. i 2005. godine, a Nacionalna strategija održivog razvoja

2016. godine. Nacionalni plan upravljanja otpadom je nedavno pripremljen i usvojen (2015). Nacionalna strategija o biodiverzitetu usvojena je 2010. godine. Nacionalna strategija o klimatskim promjenama usvojena je 2015.

Zakonodavstvo u oblasti životne sredine koje će obezbijediti okvir za implementaciju Projekta i koje je poslužilo kao osnova za ovu procjenu opisano je u nastavku.

Zakon o životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", broj 52/16)

Novi zakon uređuje principe zaštite životne sredine i održivog razvoja, instrumente i mjere za zaštitu životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Zakon definiše životnu sredinu kao prostor, odnosno prirodno okruženje, vazduh, zemljište, vodu i more, biljni i životinjski svijet, pojave i djelovanja: klima, jonizirajuća i nejonizirajuća zračenja, buka i vibracije, kao i okuženje koje je stvorio čovjek: gradovi i druga naselja, kulturno-istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti. Zakon uvodi princip "integralnog sistema zaštite životne sredine", koji predviđa cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i predione raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih resursa i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja.

Integralni sistem zaštite životne sredine čine mjere, uslovi i instrumenti za: održivo upravljanje, očuvanje prirodne ravnoteže, cjelovitosti, raznovrsnosti i kvaliteta prirodnih vrijednosti i uslova za opstanak svih živih bića, kao i sprječavanje, kontrolu, smanjivanje i sanaciju svih oblika zagađivanja životne sredine. Dodatni značajan element novog Zakona jeste to što definiše status Eko fonda i predlaže rok za njegovo uspostavljanje. Odredbama člana 33 Zakona predviđena je priprema Plana adaptacije na klimatske promjene. Katastar zagađivača će biti centralizovan ovim novim Zakonom. Zakon dodatno reguliše pitanje informisanja javnosti, učešća zainteresovane javnosti i pristup pravosuđu u pogledu zaštite životne sredine.

Instrumenti zaštite životne sredine u Zakonu (član 38 Zakona) definisani su kao: Strateška procjena uticaja na životnu sredinu; procjena uticaja na životnu sredinu; procjena prihvatljivosti; odgovornost za štetu u životnoj sredini; standardi kvaliteta životne sredine; tehnički standardi zaštite životne sredine; integrisano sprječavanje i kontrola zagađivanja; sprječavanje i kontrola udesa koji uključuju opasne materije; prostorni planovi usklađeni sa dokumentima održivog razvoja i zaštite životne sredine; sistem upravljanja životnom sredinom (EMAS); upotreba ekološkog znaka; drugi instrumenti zaštite životne sredine. Odeljak IX Zakona posvećen je izvještavanju o stanju životne sredine: Izveštaj o stanju životne sredine izrađuje se na osnovu Nacionalne liste indikatora zaštite životne sredine (14.03.2013.), koji podržavaju praćenje ostvarivanja ciljeva navedenih u nizu dokumenata iz člana 29. ovog Zakona (strateški, planski i programski dokumenti za pojedini segment dokumenata o životnoj sredini i drugih dokumenata o zaštiti životne sredine, kao i za cjelokupan uvid u stanje životne sredine). Izveštaj izrađuje Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore za period od četiri godine i dostavlja Ministarstvu. Sastavni dio Izvještaja o zaštiti životne sredine je Akcioni plan sa predloženim mjerama za poboljšanje stanja životne sredine.

Odeljak XI Zakona opisuje i definiše aspekt informisanja javnosti, učešća javnosti i zainteresovane javnosti i prava na pravnu zaštitu u pitanjima zaštite životne sredine. Ovaj odeljak definiše šta obuhvataju informacije o životnoj sredini (član 67 Zakona).

Zakon o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", broj 54/16). Novi Zakon o zaštiti prirode usvojen je 2016. godine. Zakon predviđa sveobuhvatnu zaštitu prirode kroz utvrđivanje zaštićenih područja prirode koristeći evropsku tipologiju staništa značajnu za zaštitu i uspostavljanje efikasnog sistema upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima (u skladu sa kategorizacijom Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN)). Propisane mjere zaštite obezbjeđuju uslove za razumno korišćenje

prirodnih resursa na principima održivosti i za dobrobit sadašnjih i budućih generacija. Ključne novine ovog Zakona obezbjeđuju osnove za uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000, a Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore je organ koji će u saradnji sa stručnim i naučnim institucijama formirati bazu podataka i pripremiti dokumentaciju za uspostavljanje područja ekološke mreže. Takođe je precizirano ko će biti organi uprave ekološke mreže, kao i mjere zaštite prirode. Pored toga, Zakon stvara uslove za adekvatniju zaštitu vrsta - odredbe evropskih propisa koje se odnose na zabranu upotrebe određenih sredstava za hvatanje, ubijanje i uznemiravanje životinja su transponovane u Zakon.

U skladu sa novom Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list Crne Gore", broj 5/12), utvrđeno je da Agencija za zaštitu životne sredine preuzima sve aktivnosti iz nadležnosti Državnog zavoda za zaštitu prirode Crne Gore. Zakonom se obezbjeđuje integracija zadataka iz nadležnosti Zavoda za zaštitu prirode u Agenciju za zaštitu životne sredine.

Prema Zakonu zaštićena prirodna dobra obuhvataju dvije grupe ekološki značajnih prirodnih područja (član 20) i to: zaštićena područja (u daljem tekstu: ZP) koja uključuju sljedeće (nacionalne) kategorije: strogi rezervat prirode, nacionalni park, posebni rezervat prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih (prirodnih) odlika i područja Ekološke mreže (Natura 2000) (još nisu utvrđena). Pored toga, zaštićena područja su razvrstana (član 30) u sljedeće kategorije (usklađene sa IUCN): ZP kategorije Ia u koju spadaju strogo zaštićena područja; ZP kategorije Ib u koju spadaju velika neizmijenjena ili vrlo malo izmijenjena zaštićena područja; ZP kategorije II u koju spadaju velika prirodna područja izdvojena u svrhu zaštite velikih ekoloških procesa, zajedno sa svim divljim vrstama biljaka, životinja i gljiva, kao i ekosistemima karakterističnim za to (prirodno) područje; ZP kategorije III u koju spadaju spomenici prirode ili djelovi prirode koji mogu biti reljefnog oblika, morska hrid ili pećina, plaža, geološko obilježje poput speleološkog objekta, grupa stabala velike starosti; ZP kategorije IV u koju spadaju područja u kojima su zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva i njihova staništa i kojima se upravlja radi njihove zaštite; ZP kategorije V u koju spadaju područja gdje je dugotrajno međusobno djelovanje čovjeka i prirode proizvelo prepoznatljive i značajne ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti i gdje je očuvanje integriteta tog odnosa neophodno da bi se zaštitilo i održalo to područje, očuvala priroda i druge vrijednosti; ZP kategorija VI u koju spadaju područja namijenjena očuvanju ekosistema i staništa, kao i pratećih kulturnih vrijednosti i tradicionalnih načina upravljanja prirodnim resursima u kojima se održivo upravlja i koriste prirodni resursi. Nakon klasifikacije ZP, član 31 Zakona o zaštiti prirode propisuje režime zaštite, tj. aktivnosti koje su zabranjene ili dozvoljene u zonama zaštite (I-III) zaštićenih područja, i to: Režim zaštite / zona zaštite I - stroga zaštita; Režim zaštite / zona zaštite II – aktivni režim zaštite i Režim zaštite / zona zaštite III – održivo korišćenje.

Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list Crne Gore", br. 80/05, "Službeni list Crne Gore", broj 40/11, 59/11, 52/16). Odredbe Direktive EU o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (SEA) i Protokola UNECE-a su transponovane u Crnoj Gori u Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu. Zakonom je utvrđena obaveza izrade Strateškog uticaja na životnu sredinu za planove i programe i druga strateška dokumenta koji služe kao osnova za efikasnu zaštitu životne sredine i primjenu principa održivog razvoja tokom njihove izrade i procesa donošenja odluka o konačnim rješenjima.

Član 2 Zakona propisuje pet opštih ciljeva izrade strateške procjene životne sredine: obezbjeđivanje da pitanja životne sredine i zdravlja ljudi budu potpuno uzeta u obzir prilikom izrade planova i programa; uspostavljanje jasnih, transparentnih i efikasnih postupaka za stratešku procjenu; obezbjeđivanje učešća javnosti; obezbjeđivanje održivog razvoja; unaprjeđivanje nivoa zaštite zdravlja ljudi i: 1) donošenje odluke: o izradi strateške procjene za planove i programe ili o potrebi izrade strateške procjene za planove i programe; 2) utvrđivanje obima i sadržaja izvještaja o strateškoj procjeni i 3) odlučivanje o davanju saglasnosti na izvještaj o strateškoj procjeni.

Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list Crne Gore", br. 80/05, "Službeni list Crne Gore", br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, 52/16). Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu reguliše postupak procjene uticaja na životnu sredinu za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, sadržaj elaborata o procjeni uticaja, učešće zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, postupak ocjene i izdavanja saglasnosti, obavještanje o projektima koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu druge države, nadzor i druga pitanja. Procjenom uticaja na životnu sredinu utvrđuju se, opisuju i vrednuju, u svakom pojedinačnom slučaju, mogući direktni i indirektni uticaji planiranog projekta na život i zdravlje ljudi, floru i faunu; zemljište, vode, vazduh, klimu i pejzaž; materijalna dobra i kulturno nasljeđe; uzajamne odnose ovih elemenata. Procjena uticaja vrši se za projekte iz oblasti industrije, rudarstva, energetike, saobraćaja, turizma, poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede i komunalnih djelatnosti, kao i za sve projekte koji se planiraju u zaštićenom prirodnom dobru i u zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra.

Zakon sadrži posebno poglavlje koje se odnosi na izvještavanje, vođenje evidencije i stavljanje podataka na uvid (Poglavlje III). Zakon predviđa rok u kojem je nadležni organ dužan da dostavi kompletnu dokumentaciju (član 32 Zakona) o sprovedenom postupku procjene uticaja zainteresovanim organima i organizacijama i javnosti, na zahtjev podnesen u pisanoj formi (15 kalendarskih dana nakon prijema zahtjeva). Dokumenti koji čine poslovnu, službenu ili državnu tajnu izuzimaju se od obaveze stavljanja na uvid dokumentacije. Zakon takođe sadrži odredbu o postupanju sa zahtjevima za pristup podacima, tako da se predviđa da podaci koji se odnose na emisije štetnih materija, rizike od udesa, rezultate monitoringa i inspeksijski nadzor ne mogu biti zaštićeni poslovnom, službenom ili državnom tajnom (član 32 Zakona). Zakon predviđa prekršajnu odgovornost za kršenje izvršenja obaveza - odjeljak V Zakona.

Zakon o odgovornosti za štetu u životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", broj 27/14). Zakon definiše odgovornost pravnog lica i fizičkog lica (operatera) koji su prouzrokovali štetu ili neposrednu opasnost po životnu sredinu. Nadoknada štete u životnoj sredini zasnovana je na principu "zagađivač plaća", prema kome je pravno i fizičko lice koje je nanijelo štetu životnoj sredini ili neposrednu opasnost od štete dužno da nadoknadi prouzrokovanu štetu preduzimanjem preventivnih mjera i mjera sanacije na sopstveni trošak. Zakon uvodi obavezno osiguranje, prema kome je pravno i fizičko lice koje obavlja djelatnost koja predstavlja rizik po ljudsko zdravlje i/ili životnu sredinu, dužno da se osigura od odgovornosti za štetu u životnoj sredini.

Zakon o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja ("Službeni list Crne Gore", br. 80/05, 54/09, 42/15, 54/16). Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine uređuju se uslovi i postupak izdavanja integrisane dozvole za postrojenja i aktivnosti koji mogu imati negativne uticaje na zdravlje ljudi, životnu sredinu ili materijalna dobra, vrste aktivnosti i postrojenja, nadzor i druga pitanja od značaja za sprječavanje i kontrolu zagađivanja životne sredine. Članom 30 Zakona utvrđeno je da Program usklađivanja pojedinih privrednih grana sa ovim zakonom donosi Vlada u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu ovog zakona na prijedlog nadležnog organa i u saradnji sa zainteresovanim organima i organizacijama. Nadležni organ dostavlja Vladi prijedlog u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona. U Zakonu se navodi da je za postojeća postrojenja i aktivnosti operater dužan da pribavi integrisanu dozvolu najkasnije do 1. januara 2018. godine, u skladu sa Programom. Operater je dužan da podnese zahtjev za izdavanje dozvole najkasnije godinu dana prije roka utvrđenog Programom.

Dozvolom se utvrđuje količina materija i/ili intenzitet njihovog ispuštanja u životnu sredinu, izraženi u koncentracijama i/ili nivoima emisija čije povećanje u određenom vremenskom periodu ili u okviru redovnog funkcionisanja postrojenja nije dozvoljeno. Granične vrijednosti emisija mogu biti strože od graničnih vrijednosti utvrđenih posebnim propisima. Granične vrijednosti emisija

mogu se dopuniti ili zamijeniti ekvivalentnim parametrima ili tehničkim mjerama. Granične vrijednosti ili parametri ili mjere utvrđene dozvolom zasnivaju se na: najboljim dostupnim tehnikama, tehničkim karakteristikama postrojenja, geografskom položaju postrojenja i ekološkim uslovima na određenoj lokaciji.

Zakonom o zaštiti vazduha ("Službeni list Crne Gore", br. 25/10, 43/15) uređuje se način praćenja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjenjivanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha. Vazduh, kao prirodna vrijednost od opšteg interesa, je dio životne sredine i ima posebnu zaštitu u Crnoj Gori. Zaštita vazduha od zagađivanja radioaktivnim materijama, genetski modifikovanim organizmima, bukom i elementarnim nepogodama uređuje se posebnim propisima. Zakonom je propisano da u zonama gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, uzimajući u obzir granice tolerancije, ukoliko su propisane, Ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine, u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine i organima lokalne uprave na čijoj se teritoriji zona nalazi, donosi Plan kvaliteta vazduha kako bi se u što kraćem roku dostigle vrijednosti utvrđene Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Službeni list Crne Gore", br. 25 / 12).

Zakon o vodama ("Službeni list Crne Gore", br. 27/2007, 32/2011, 47/2011 48/2015 i 52/2016). Zakonom o vodama uređuje se pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom (uređuje status i način upravljanja svim vrstama voda, vodnim dobrom i objektima, kao i druga pitanja od značaja za upravljanje vodnim dobrom). Zakon se zasniva na integrisanom upravljanju riječnim slivom, uspostavljanju integralnog informacionog sistema o vodama, održivom razvoju, dugoročnoj zaštiti kvaliteta vode, ekonomskom vrednovanju vode u skladu sa principom "korisnik / zagađivač plaća" i primjeni najboljih dostupnih tehnika (BAT). Obaveze upravljanja vodama su prema ovom Zakonu dodijeljene posebnom organu državne uprave - Upravi za vode. Takođe je predviđeno osnivanje Savjeta za vode, kao stručnog i savjetodavnog tijela Vlade. Prilikom izrade zakona preduzete su mjere radi njegovog usklađivanja sa Okvirnom direktivom EU o vodama 2000/60 / EC (WFD - Direktiva 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta od 23. oktobra 2000. godine kojom se utvrđuje okvir za djelovanje Zajednice u oblasti politike voda, izmijenjena Odlukom 2455/2001/EC).

Ovim Zakonom uređuju se i postupci za izdavanje uslova za korišćenje voda, vodna saglasnost i vodne dozvole (čl. 114 - 124). Za prehrambenu industriju, mljekare, klanice i farme, kao i za sisteme navodnjavanja/melioracije, neophodno je pribavljanje vodnih uslova, vodnih saglasnosti i vodnih dozvola.

2016. godine Crna Gora je usvojila novi podzakonski akt koji nalaže da u rijekama ostane dovoljno vode za održavanje prirode - Pravilnik o ekološki prihvatljivom protoku ("Službeni list Crne Gore", broj 2/2016 od 14.01.2016.). Takozvani "Ekološki prihvatljivi protok površinskih voda" je količina vode koja je ostavljena u vodenom ekosistemu ili koja se u njega ispušta, radi specifične svrhe održavanja ili postizanja dobrog ekološkog stanja. Ispuštanje otpadnih voda u prirodne recipijente regulisano je Pravilnikom o sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda ("Službeni list br. 45/08, 9/10, 26/12, 52/12 i 59/13).

Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama ("Službeni list Crne Gore", br. 2/17) usvojen je početkom 2017. godine. Cilj zakona je postizanje sveobuhvatne zaštite vode i zemljišta kao recipienta otpadnih voda. On predstavlja normativni okvir koji sadrži osnovne ciljeve u vezi sa rokovima za uspostavljanje sistema za tretman kolektora i sistema za tretman otpadnih voda i definiše obavezu uspostavljanja programa za implementaciju Direktive Savjeta 91/271/EEC u aglomeracijama, u zavisnosti od veličine i osjetljivosti recipienta. Pored komunalnih otpadnih voda, Zakon prepoznaje slične otpadne vode iz agroprerađivačke industrije.

Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini (Službeni list CG, br. 28/11, 28/12 i 01/14) utvrđuju se mjere za zaštitu i sprječavanje štetnog uticaja buke na zdravlje ljudi. Dozvoljene granične vrednosti utvrđuju se Uredbom o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini (Službeni list CG, br. 60/11).

Ovaj Zakon se primjenjuje na buku u životnoj sredini, naročito u izgrađenim područjima, gradskim parkovima i drugim tihim zonama u aglomeracijama, tihim zonama u prirodi, pored škola, bolnica i drugih objekata u kojima je štetnom uticaju buke izloženo stanovništvo, a posebno osjetljive grupe (djeca, starije osobe, bolesnici).

Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je novi Pravilnik o dozvoljenim nivoima buke - Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičnih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata (Sl. List CG, br. 28/11, koji je stupio na snagu 24. decembra 2011. godine).

Zakonom o upravljanju otpadom (Službeni list CG, br. 64/11 i 39/16) uređuju se vrste i klasifikacija otpada; planiranje upravljanja otpadom; uslovi za sakupljanje otpada, transport, prerada, skladištenje i odlaganje otpada; prava, dužnosti i odgovornosti pravnih i fizičkih lica uključenih u upravljanje otpadom; i uslovi i postupci za izdavanje dozvola za upravljanje otpadom. Takođe definiše principe upravljanja specifičnim tokovima otpada, reguliše spaljivanje itd. Zakon je stupio na snagu 2008. godine i usklađen je sa Okvirnom direktivom EU o otpadu. Početkom 2008. godine usvojen je Državni plan upravljanja otpadom, a priprema podzakonskih akata (pravilnika) o deponijama i klasifikaciji otpada/ načinima za ispitivanje otpada je u toku.

Ovaj zakon uređuje vrste i klasifikaciju otpada, planiranje upravljanja otpadom, obezbjeđivanje uslova za sakupljanje i preradu otpada, prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica uključenih u upravljanje otpadom, uslove i postupke za izdavanje dozvola, definiše principe za upravljanje specifičnim tokovima otpada, uspostavlja pravni osnov za regulisanje spaljivanja otpada, nadzor i druga pitanja od značaja za upravljanje otpadom.

Ovaj Zakon se ne primjenjuje na otpad iz klanica i leševe uginulih životinja, ili na nusproizvode/druge prirodne i neopasne materije životinjskog porijekla koje se mogu koristiti u poljoprivredi. Ovaj Zakon se primjenjuje na životinjski otpad koji je namijenjen za spaljivanje.

Nedavno je usvojen i *Zakon o hemikalijama* ("Službeni list CG" br.18 / 12) u nastojanju da se započne sa transponovanjem *acquis-a* u ovoj oblasti. Ovim zakonom uređuju se postupak prijavljivanja i stavljanja u promet novih i postojećih hemikalija, postupak ocjenjivanja i procjene rizika od hemikalija, klasifikacija, pakovanje i označavanje hemikalija, uvoz i izvoz i druga pitanja od značaja za zaštitu života i zdravlja ljudi i životne sredine. Zakon o hemikalijama je takođe usvojen u nastojanju da se započne sa transponovanjem *acquis-a* u ovoj oblasti. Ovim zakonom se uređuje postupak prijavljivanja i stavljanja u promet novih i postojećih hemikalija, postupak ocjenjivanja i procjene rizika od hemikalija, klasifikacija, pakovanje i označavanje hemikalija, uvoz i izvoz i druga pitanja od značaja za zaštitu zdravlja ljudi i životne sredine. Zakon iz 2007. godine je djelimično usklađen sa Direktivama EU, zbog čega je država pristupila izradi i donošenju novog

Zakona o hemikalijama, 21. marta 2012. godine, čija je implementacija odložena za 1. mart 2013. godine.

Postupci za procjenu životne sredine i druge politike zaštite Svjetske banke

Politika Svjetske banke o mjerama zaštite životne i društvene sredine predstavlja okosnicu njene podrške održivom smanjenju siromaštva. Cilj ovih zaštitnih mjera je sprečavanje i ublažavanje prekomjerne štete za ljude i njihovo okruženje u procesu izrade Projekta. Ove mjere obezbjeđuju smjernice za Banku i korisnika zajma pri identifikaciji, pripremi i implementaciji programa i projekata.

Svi projekti koje finansira Svjetska banka podliježu Operativnim politikama Svjetske banke. Rezime i izvod iz primenljivih politika Svjetske banke dat je u tekstu koji slijedi¹.

Operativna politika OP 4.01 Procjena životne sredine (EA)

Banka zahtijeva Procjenu životne sredine (EA) projekata predloženih za podršku Banke kako bi se osiguralo da oni nemaju ili ublažavaju potencijalne negativne uticaje na životnu sredinu. EA je proces čija širina, dubina i vrsta analize zavise od prirode, obima i potencijalnog uticaja na životnu sredinu predloženog projekta. EA procjenjuje potencijalne rizike i uticaje projekta na životnu sredinu u njegovoj oblasti uticaja; ispituje alternative projekta; identifikuje načine za poboljšanje odabira projekata, lociranja, planiranja, projektovanja i implementacije sprječavanjem, minimiziranjem, ublažavanjem ili kompenzovanjem nepovoljnih uticaja na životnu sredinu i poboljšanjem pozitivnih uticaja; i uključuje proces ublažavanja i upravljanja nepovoljnim uticajima na životnu sredinu tokom implementacije projekta. EA uzima u obzir prirodno okruženje (vazduh, voda i zemljište); ljudsko zdravlje i sigurnost; društvene aspekte; i prekogranične i globalne ekološke aspekte. Zajmoprimac je odgovoran za sprovođenje EA i Banka informiše Zajmoprimca o zahtjevima Banke u pogledu procjene životne sredine.

Banka klasifikuje predložene projekte u tri glavne kategorije, u zavisnosti od vrste, lokacije, osjetljivosti, obima projekta i prirode i opsega njegovih potencijalnih uticaja na životnu sredinu.

1. Kategorija A: Predloženi projekat će vjerovatno imati značajne nepovoljne uticaje na životnu sredinu koji su osjetljivi, raznovrsni ili nezabilježeni. Ovi uticaji mogu uticati na područje šire od lokacija ili objekata koji podliježu fizičkim radovima.
2. Kategorija B: Potencijalni nepovoljni uticaji na životnu sredinu predloženog projekta koji se odražavaju na ljudsku populaciju ili područja koja su važna za životnu sredinu - uključujući močvare, šume, pašnjake ili druga prirodna staništa – su manje nepovoljni od onih iz projekata kategorije A. Ovi uticaji su specifični za lokaciju; mali broj njih, ako ih uopšte ima, je nepovratan; i u većini slučajeva mjere ublažavanja se mogu lakše kreirati nego za projekte kategorije A.
3. Kategorija C: Predloženi projekat će vjerovatno imati minimalne ili neće imati nikakve nepovoljne uticaje na životnu sredinu.

Cjelokupni Projekat je kategorisan kao kategorija B u skladu sa Operativnom politikom Svjetske banke 4.01 i adekvatne mjere su uključene u plan samog projekta kao i ovog Okvira za upravljanje

¹ Cjeloviti tekst se može pronaći na web stranicama Svjetske banke:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/EXTPOLICIES/EXTOPMANUAL/0,,menuPK:4564185~pagePK:64719906~piPK:64710996~theSitePK:502184,00.html>

životnom sredinom i društvom (ESMF) koji bi pomogao da se svi projekti sa značajnijim uticajima (koji odgovaraju kategoriji A) isključe iz finansiranja.

Svjetska banka zahtijeva da se izvrši procjena životne sredine (EA) za projekte predložene za finansiranje od strane Banke kako bi se osiguralo da su ekološki prihvatljivi i održivi i da je zainteresovana javnost informisana i konsultovana. Prema propisima Banke, Vlada Crne Gore je zadužena za sprovođenje EA u skladu sa zakonodavstvom zemlje i operativnim politikama Banke. Politika i procedure procjene uticaja na životnu sredinu Banke opisani su u OP/BP 4.01.

Procjena životne sredine je proces čija širina, dubina i vrsta analize zavise od prirode, obima i potencijalnog uticaja na životnu sredinu predloženog projekta. EA procjenjuju potencijalne rizike i uticaje projekta na životnu sredinu u njegovoj oblasti uticaja. Nadalje, ona razmatra alternative projekta i identifikuje načine poboljšanja odabira projekta, viđenja, planiranja, dizajna i implementacije sprječavanjem, minimiziranjem, ublažavanjem ili kompenzovanjem nepovoljnih uticaja na životnu sredinu i poboljšanjem pozitivnih uticaja. Konačno, EA preporučuje proces ublažavanja i upravljanja nepovoljnim uticajima na životnu sredinu tokom implementacije projekta. Svjetska banka daje prednost preventivnim mjerama u odnosu na mjere ublažavanja ili kompenzacije, kad god je to izvodljivo.

Procjene životne sredine uzimaju u obzir sljedeće: a) prirodno okruženje (vazduh, voda i zemljište); b) zdravlje i sigurnost ljudi; c) društvene aspekte (prinudno preseljenje, autohtoni narodi i kulturna dobra); i d) prekogranične i globalne aspekte životne sredine. Procjene životne sredine razmatraju prirodne i društvene aspekte na integrisan način. Takođe uzimaju u obzir sljedeće: varijacije u projektnim uslovima i uslovima u zemlji; nalaze studija o životnoj sredini zemlje; nacionalne akcione planove za zaštitu životne sredine; opšti politički okvir zemlje, nacionalno zakonodavstvo i institucionalne mogućnosti vezane za životnu sredinu i društvena pitanja; i obaveze zemlje koje se odnose na projektne aktivnosti, u skladu sa relevantnim međunarodnim ugovorima i sporazumima o zaštiti životne sredine. Svjetska banka ne finansira projektne aktivnosti koje bi bile u suprotnosti sa obavezama zemlje na način kako su utvrđene tokom Procjene životne sredine. Procjena životne sredine se započinje što je prije moguće u procesu obrade projekta i tijesno je integrisana sa ekonomskim, finansijskim, institucionalnim, društvenim i tehničkim analizama predloženog projekta.

Instrumenti procjene životne sredine

U zavisnosti od projekta, može se koristiti niz instrumenata za ispunjavanje zahtjeva Svjetske banke u pogledu procjene životne sredine: procjena uticaja na životnu sredinu i društvo (ESIA), regionalna ili sektorska procjena životne sredine, analiza stanja životne sredine, procjena opasnosti ili rizika i plan upravljanje životnom sredinom i društvom (ESMP). EA primenjuje jedan ili više ovih instrumenata, ili njihove elemente, po potrebi. Kada će projekat vjerovatno imati sektorski ili regionalni uticaj, potrebno je sektorska ili regionalna procjena životne sredine.

Za potrebe ovog Projekta, Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom se priprema prije Procjene projekta, zbog prirode aktivnosti koje će se finansirati, ili preciznije, zbog činjenice da tačne aktivnosti, njihov obim i lokacija nisu poznati u trenutku Procjene. Tokom implementacije može se očekivati da bi aktivnosti izdvojene da odgovaraju kategoriji B trebalo da podliježu Planu za upravljanje životnom sredinom i društvom, ili one koje odgovaraju kategoriji C ne bi bile predmet bilo kakvih dodatnih detaljnih ispitivanja osim popunjavanja Kontrolne liste skrininga životne sredine. Za aktivnosti u okviru Komponente 3 o intervencijama malih razmjera za ribarstvo

i luke, koristiće se EMP Kontrolna lista Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom. Svi ovi instrumenti su definisani u drugim djelovima ovog dokumenta, uključujući i jedan broj obrazaca Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom koji će se koristiti za najznačajnije aktivnosti u okviru komponente grantova.

Skrining životne sredine

Svjetska banka vrši skrining životne sredine za svaki predloženi projekat kako bi utvrdila odgovarajući obim i vrstu procjene životne sredine. Svjetska banka klasifikuje predloženi projekat u jednu od četiri kategorije (A, B, C i FI), u zavisnosti od vrste, lokacije, osjetljivosti i obima projekta i prirode i veličine njegovih potencijalnih uticaja na životnu sredinu. Projekat MIDAS 2 je Svjetska banka svrstala u projekat B kategorije.

Predloženi projekat je klasifikovan kao kategorija B ako su njegovi potencijalni nepovoljni ekološki uticaji na ljudsku populaciju ili područja od značaja za životnu sredinu - uključujući močvare, šume, pašnjake i druga prirodna staništa - manje štetni od onih iz projekata kategorije A. Ovi uticaji su karakteristični za određenu lokaciju; mali broj njih, ako ih uopšte ima, je nepovratan; i u većini slučajeva mjere za ublažavanje se mogu osmisliti lakše nego za projekte kategorije A. Obim Procjene životne sredine za projekat kategorije B može se razlikovati od projekta do projekta. EA ispituje potencijalne negativne i pozitivne uticaje na životnu sredinu projekta i preporučuje sve mjere potrebne za sprječavanje, minimiziranje, ublažavanje ili kompenzovanje nepovoljnih uticaja i poboljšanje zaštite životne sredine.

Objavlivanje

U cilju relevantne rasprave između Tima za upravljanje projektom i grupa uključenih u projekat i lokalnih nevladinih organizacija o svim projektima kategorije B predloženih za IBRD ili IDA finansiranje, Tim za upravljanje projektom blagovremeno obezbjeđuje relevantni materijal prije rasprave u obliku i na jeziku koji su razumljivi i dostupni grupama koje učestvuju u raspravi.

Javna dostupnost u zemlji korisnici i zvanični prijem izvještaja o procjeni životne sredine kategorije B od strane Svjetske banke za projekte predložene za finansiranje su preduslovi za ocjenu ovih projekata od strane Svjetske banke. Kada Tim za upravljanje projektom zvanično prenese posebni izvještaj o procjeni životne sredine kategorije B Svjetskoj banci, Svjetska banka ga stavlja na raspolaganje preko svoje eksterne web stranice.

Javna rasprava

Za projekte kategorije B predložene za finansiranje, tokom procesa procjene životne sredine, Tim za upravljanje projektom konsultuje grupe uključene u projekat i lokalne nevladine organizacije (NVO) o ekološkim aspektima projekta i uzima u obzir njihove stavove. Tim za upravljanje projektom pokreće takve rasprave što je prije moguće.

Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom objavljen je javnosti na web stranici MIDAS-

a i u štampanom primjerku u okviru MPRR-a 03. 11. 2017. godine. Dokument je takođe upućen sa ciljanim pozivima na javnu raspravu koja je održana dana 10.11.2017. godine, sa početkom u 10h. Javna najava rasprave obavljena je na web stranici MIDAS-a i u dnevnoj štampi dana 03.11.2017. godine. Javna rasprava se organizovala na način da je podnesen i razmotren sadržaj ovog Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvom, nakon čega je uslijedila otvorena diskusija. Zapisnik ove rasprave i spisak učesnika uključeni su u Aneксе ovog Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvom.

Tokom implementacije, svi Okviri za upravljanje životnom sredinom i društvom i Planovi za upravljanje životnom sredinom koje je potrebno pripremiti za određeni grant, aktivnost ribarstva i slično, podliježu javnom objavljivanju i raspravi u oblastima koje su u neposrednoj blizini predložene aktivnosti. Pored toga, Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu Crne Gore će se takođe primjenjivati za potrebe javnog objavljivanja i rasprave, i gdje je to moguće, dva procesa će biti kombinovana na način koji je zadovoljavajući za obje grupe zahtjeva. Konačni Planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom će biti dopunjeni Zapisnikom sastanka sa javne rasprave, kao i spiskom učesnika.

Implementacija

Tokom implementacije projekta, Tim za upravljanje projektom izvještava o: a) usklađenosti sa mjerama dogovorenim sa Svjetskom bankom na osnovu nalaza i rezultata Procjene životne sredine, uključujući i sprovođenje bilo kog Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom (ESMP), kako je navedeno u projektnoj dokumentaciji; b) statusu mjera za ublažavanje; i c) nalazima programa monitoringa. Svjetska banka zasniva nadzor nad ekološkim aspektima projekta na nalazima i preporukama Procjene životne sredine, uključujući i mjere utvrđene u pravnim sporazumima, bilo kom Planu za upravljanje životnom sredinom i društvom i drugim projektnim dokumentima.

Druge politike zaštite životne sredine Svjetske banke

Politika procjene životne sredine OP/BP 4.01 se smatra krovnom politikom za 'politike zaštite' Banke u oblasti životne sredine, koja između ostalog uključuje: Prirodna staništa (OP 4.04), Šume (OP 4.36), Upravljanje štetočinama (OP 4.09) i Fizičke kulturne resurse (OP 4.11). Procjenjuje se da implementacija MIDAS projekta može posebno pokrenuti politike zaštite kod upravljanja štetočinama i međunarodnih plovnih puteva, a one su ukratko opisani u nastavku.

-

Politika zaštite Svjetske banke OP 4.09 propisuje da «u pružanju pomoći zajmodavcima za upravljanje štetočinama koje utiču na poljoprivredu ili javno zdravlje, Banka podržava strategiju koja promovise korišćenje bioloških ili ekoloških metoda kontrole i smanjuje oslanjanje na sintetičke hemijske pesticide" i "prilikom procjenjivanja projekta koji će uključiti upravljanje štetočinama, Banka procjenjuje kapacitet regulatornog okvira i institucija u zemlji kako bi promovisala i podržala bezbjedno, djelotvorno i ekološki prihvatljivo upravljanje štetočinama. Po potrebi, Banka i zajmoprimac se uključuju u komponente projekta kako bi ojačali dati kapacitet ". Pored toga, "Banka ne finansira formulisane proizvode koji spadaju u klase 1A i 1B SZO ili formulacije proizvoda u Klasi II, ako (a) zemlja ne posjeduje ograničenja u pogledu njihove distribucije i upotrebe; ili (b) će ih vjerovatno koristiti ili će biti dostupni nekvalifikovanom osoblju,

poljoprivrednicima ili drugima kojima nedostaje obuka, oprema i sredstva za pravilno rukovanje, skladištenje i primjenu ovih proizvoda ".

Ciljevi OP 4.09 su: (i) da se osigura primjena dobrih praksi u projektima koje finansira Svjetska banka, (ii) da se izbjegava prekomjerna upotreba pesticida i (iii) da se promoviše ekološki prihvatljivo i održivo upravljanje štetočinama. Njegovi ciljevi uključuju: (i) minimizirati opasnosti po životnu sredinu i zdravlje u vezi sa upotrebom pesticida, (ii) osigurati da aktivnosti upravljanja štetočinama poštuju pristup integrisanog upravljanja štetočinama (IPM) i (iii) razviti nacionalne kapacitete za primjenu zaštite bilja na bazi integrisanog upravljanja štetočinama i regulisanje pesticida. Cjelokupni pristup upravljanju štetočinama zasniva se na kapacitetu regulatornog okvira i institucija u zemlji kako bi se promovisalo i podržalo bezbjedno, djelotvorno i ekološki prihvatljivo upravljanje štetočinama.

Projekat MIDAS 2 ne obezbjeđuje finansiranje ili nabavku pesticida, niti će podržati uvođenje novih praksi upravljanja štetočinama, ili dovesti do znatnog povećanja upotrebe pesticida. Međutim, sa povećanjem poljoprivrednih aktivnosti, upotreba pesticida se može donekle povećati, i Projekat stoga podliježe Programu integrisanog upravljanja štetočinama (IPMP) koji je dio ovog Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvom.

Raskoraci između procedura Svjetske banke i procedura procjene uticaja na životnu sredinu Crne Gore

Zakoni o zaštiti životne sredine i cjelokupna procedura za procjenu uticaja na životnu sredinu Crne Gore obezbjeđuju adekvatan okvir za sprovođenje aktivnosti na ekološki prihvatljiv način i u suštini će biti moguće usklađivanje sa zahtjevima Svjetske banke. Kratak zbirni izvještaj je prikazan u sljedećim odjeljcima kroz:

- a) Pripremu ulaganja: Procedure skrininga, sadržaj dokumentacije o procjeni uticaja na životnu sredinu, procedure javne rasprave, institucionalni pregled Procjene životne sredine, odobrenje i ekološke dozvole.
- b) Implementaciju ulaganja: Plan ublažavanja, Plan monitoringa, Institucionalne obaveze za plan upravljanja zaštitom životne sredine (prikupljanje podataka, analiza podataka, priprema izveštaja i diseminacija, donošenje odlučivanje o upravljanju životnom sredinom), dozvole i licenciranje.

Proces procjene uticaja na životnu sredinu u Crnoj Gori zasnovan je na Procjeni uticaja na životnu sredinu i ekološkoj dozvoli, što je ujedno i zahtjev za druge neophodne dozvole (kao što je komunalno odobrenje). Predviđa se da će zahtjevi Svjetske banke u pogledu specifičnih komponenti procesa Procjene životne sredine (EA) biti strožiji; međutim, oni se lako mogu inkorporirati u cjelokupni proces. Zajmoprimac i druge agencije koje sprovode projekat su u obavezi da zadovolje ove posebne zahtjeve Svjetske banke.

Iako su zahtjevi za procjenu uticaja na životnu sredinu u velikoj mjeri slični zahtjevima Svjetske banke, postoji takođe i određen broj razlika koje su prikazane u donjoj tabeli.

Tabela 1. Upoređivanje zahtjeva Svjetske banke i zakonodavstva Crne Gore u vezi sa Procjenom životne sredine (EA)

Predmet	Zahtjevi Crne Gore	Zahtjevi Svjetske banke
Skrining	Kategorizacija i skrining se zasnivaju na listi projekata koji zahtijevaju Procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA) ili liste aktivnosti za koje Nadležni organ određuje da li je potrebna Procjena uticaja na životnu sredinu	Skrining se zasniva na vrsti, lokaciji, osjetljivosti i obimu predloženog projekta koji identifikuje ključna pitanja uključujući sve probleme preseljenja i pitanja kulturnih dobara
Značajniji uticaji	Lista. 1. Postrojenja i objekti koji treba da se procijene zbog svog uticaja na životnu sredinu i koji zahtijevaju cjelovitu Procjenu uticaja na životnu sredinu. Elaborat takođe mora uključiti komentare i predloge vladinog i nevladinog sektora, kao i rezultate javnih rasprava.	Kategorija A: Projekti koji mogu imati značajne nepovoljne uticaje na životnu sredinu, koji su osjetljivi (nepovratni).
Umjereni uticaji	Kat. 2. Nadležni organ ispituje projekat i odlučuje da li je potrebna Procjena uticaja na životnu sredinu. Zakon definiše objekte/postrojenja koji podliježu skriningu i kriterijume za skrining, kao što su veličina, kumulativni uticaj, korišćenje prirodnih resursa, osjetljivost itd.	Kategorija B: Projekti sa uticajem na životnu sredinu koji su manje nepovoljni od onih iz Kategorije A.

Predmet	Zahtjevi Crne Gore	Zahtjevi Svjetske banke
	Kat. 3. Postrojenja i objekti koji ne zahtijevaju punu Procjenu uticaja na životnu sredinu i za koje Nadležni organ izdaje ekološku dozvolu.	
Mali ili nikakav uticaj	C Kat. 4. Svi objekti i postrojenja ispod pragova regulisanih važećim podzakonskim aktima.	Projekti sa minimalnim ili bez nepovoljnog uticaja.
Sadržaj dokumentacije o Procjeni uticaja na životnu sredinu	<p><u>Projekti koji zahtijevaju Procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA) (Lista 1):</u></p> <p>Faza I: Nosilac projekta može da podnese zahtjev za Određivanje obima i sadržaja procjene uticaja na životnu sredinu nadležnom organu kako bi se odredio obim Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu ili sproveda puna Procjenu uticaja na životnu sredinu u skladu sa zakonom.</p> <p>Faza II: Nadležni organ definiše sadržaj i obim Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu na osnovu navoda iz podnijetog Zahtjeva.</p> <p><u>Projekti za koje nadležno organ odlučuje da li je neophodna Procjena uticaja na životnu sredinu (Lista 2):</u></p> <p>Nadležnom organu se podnosi Zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene uticaja na životnu sredinu. Nadležni organ na osnovu podnijetog zahtjeva odlučuje da li će se raditi procjena uticaja na životnu sredinu.</p> <p>Aktivnosti u ovoj kategoriji takođe mogu proći proceduru za određivanje obima i sadržaja procjene uticaja na životnu sredinu, gde je sadržaj zahtjeva i dostavljenog dokumenta identičan onome kod projekata koji zahtijevaju Procjenu uticaja na životnu sredinu.</p>	<p><u>Kategorija A:</u></p> <p>Potrebna je cjelovita Procjena uticaja na životnu sredinu, obično Procjena uticaja na životnu sredinu i društvo. Plan upravljanja životnom sredinom i društvom (ESMP) je sastavni dio Procjene uticaja na životnu sredinu i društvo.</p> <p><u>Kategorija B:</u></p> <p>Obim Procjene uticaja na životnu sredinu je obično uži nego kod projekata kategorije A. Obično je potreban samo Plan upravljanja životnom sredinom i društvom.</p> <p>Ekološki i društveni uticaji su ili ugrađeni u projektne dokumente ili su uključeni u poseban izvještaj. Pregledom projekta u ranoj fazi donosi se odluka o obimu Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom i da li su potrebne dodatne ekološke i društvene kontrole.</p> <p><u>Kategorija C:</u></p> <p>Nije potrebna Procjena životne sredine. Nakon skrininga nije potrebna nikakva aktivnost.</p>
Konsultacije	<p>Javne konsultacije su obaveza nadležnih institucija.</p> <p><u>Projekti Liste 1:</u></p> <p>Javni uvid i javna rasprava će se održati nakon podnošenja Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu nadležnom organu.</p> <p><u>Projekti Liste 2:</u></p> <p>Projekti sa liste 2 se objavljuju na javni uvid nakon podnošenja Dokumentacije za odlučivanje o potrebi procjene uticaja na životnu sredinu. U zavisnosti od rezultata skrininga (ako se odluči da je potrebna izrada Elaborata), projekti sa Liste 2 idu na javni uvid i javnu raspravu kao i projekti sa liste 1.</p>	<p>Zajmoprimac je dužan da se konsultuje sa grupama uključenim u projekat i lokalnim nevladinim organizacijama o ekološkim i društvenim uticajima projekta na životnu sredinu i da uzme u obzir njihove stavove.</p> <p><u>Za projekte kategorije A:</u></p> <p>Neophodno je održavati javne konsultacije najmanje dva puta: (1) ubrzo nakon skrininga i prije okončanja projektnog zadatka; i (2) kada se pripremi nacrt studije Procjene životne sredine</p> <p><u>Za projekte kategorije B:</u></p> <p>Potrebno je održati javne konsultacije najmanje jednom tokom procedure Procjene životne sredine.</p>
Objavljivanje	<u>Projekti Liste 1 i 2:</u>	<u>Za projekte kategorije A:</u>

Predmet	Zahtjevi Crne Gore	Zahtjevi Svjetske banke
	<p>Za projekte za koje se potrebna Procjena uticaja na životnu sredinu, Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu se objavljuje 15 kalendarskih dana prije javne rasprave.</p> <p>(Pojašnjenje: U roku od 5 kalendarskih dana od prijema zahtjeva za odobrenje Elaborata, Nadležni organ obavještava nadležne organe, organizacije i zainteresovanu javnost o načinu, vremenu i mjestu održavanja javnog razmatranja, dostavljanja mišljenja i primjedbi, kao i vremenu i mjestu održavanja javne rasprave o Elaborata. Nakon 10 kalendarskih dana od objavljivanja obavještenja održava se javna rasprava.) Nadležni organ organizuje i predsjedava Javnom raspravom.</p>	<p>Informacije o predloženim ciljevima, opisu projekta i potencijalnim uticajima su obezbijeđene za inicijalne javne konsultacije. Nakon nacрта izvještaja o Procjeni uticaja na životnu sredinu, neophodno ih je objaviti na lokalnom jeziku.</p> <p><u>Za projekte kategorije B:</u> Izveštaji treba da budu dostupni nevladinim organizacijama i licima povezanim sa projektom. Proces objavljivanja je završen tek nakon što Svjetska banka zvanično dobije izvještaj o Procjeni uticaja na životnu sredinu.</p>
<p>Pregled Procjene uticaja na životnu sredinu i odobrenje</p>	<p>Nadležni organ obrazuje Komisiju koja je odgovorna za utvrđivanje sadržaja i obima Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu i njenu procjenu (u daljem tekstu: Komisija za procjenu uticaja na životnu sredinu), odnosno odgovorna za njegovu Ocjenu.</p> <p>Članovi Komisije za procjenu uticaja na životnu sredinu biraju se među zaposlenima u Nadležnom organu i drugim stručnjacima.</p> <p>Komisija za procjenu uticaja na životnu sredinu podnosi izvještaj o procjeni Elaborata Nadležnom organu najkasnije u roku od 30 dana od dana prijema dokumentacije.</p> <p>Na osnovu izvještaja i predloga odluke Komisije za procjenu uticaja, nadležni organ odlučuje o davanju saglasnosti ili odbijanju zahtjeva za davanje saglasnosti na Elaborat.</p> <p>Nadležni organ je dužan da obavijesti nadležne organe i organizacije i zainteresovanu javnost o svojoj odluci, stavljajući na uvid sljedeće:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sadržaj odluke i uslova, ako su određeni; 2) razloge na kojima se Odluka zasniva, uključujući razloge za prihvatanje ili odbijanje primjedaba, predloga i mišljenja zainteresovanih organa i organizacija i zainteresovane javnosti; 3) po potrebi, opis najvažnijih mjera koje je nosilac projekta dužan da preduzima kako bi spriječio, eliminisao, ublažio ili sanirao štetne posljedice. 	<p>Prije formalnog odobrenja ekoloških i društvenih aspekata projekta, SB razmatra rezultate Procjene životne sredine (naročito konsultacije, Plan upravljanja životnom sredinom i društvom i institucionalne kapacitete), kako bi osigurala da Procjena bude u skladu sa projektnim zadatkom.</p>
<p>Plan za ublažavanje</p>	<p>Za projekte koji zahtevaju Procjenu uticaja na životnu sredinu, mjere ublažavanja su opisane u Elaboratu o procjeni uticaja na životnu sredinu, koje su takođe uključene u ekološku dozvolu. Za</p>	<p>Mjere ublažavanja uključene su u Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom. Obavezu sprovođenja Plana i dodatnih mjera</p>

Predmet	Zahtjevi Crne Gore	Zahtjevi Svjetske banke
	ostale kategorije za koje se izdaje ekološka dozvola, mjere za zaštitu vazduha, vode, zemljišta, flore i faune i Plan upravljanja čvrstim otpadom uključeni su u samu dozvolu. Ove mjere se mogu smatrati mjerama ublažavanja.	sadržanih u Planu treba uključiti u uslove odobravanja zajma.
Plan monitoringa	Plan samostalnog monitoringa je uključen u Plan životne sredine. Ostali zakoni o zaštiti životne sredine (npr. Zakon o zaštiti vazduha, Zakon o zaštiti voda itd.) takođe predviđaju sprovođenje monitoringa od strane nadležnih institucija.	Plan monitoringa je uključen u Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom.
Dozvole tokom implementacije	Odluka o davanju saglasnosti na elaborat kao i odluka da nije potrebna procjena uticaja na životnu sredinu prestaje da važi ukoliko Nosilac projekta ne pribavi dozvolu ili odobrenja za izvođenje projekta u roku od dvije godine od dana dostavljanja Odluke o davanju saglasnosti ili Odluke da nije potrebna procjena uticaja na životnu sredinu.	Nijedna

Aktivnosti potprojekta će biti ispitane na osnovu zahtjeva kako crnogorskih zakona, tako i politika Svjetske banke, što se ogleda u ovom Okviru za upravljanje životnom sredinom i društvom. Klijent je zadužen da osigura ispunjenje oba seta zahtjeva i da, kad god je to moguće, procedure budu usklađene u jednu. Za sve slučajeve, primjenjivaće se strožiji skup pravila. Ovo je posebno slučaj sa objavljivanjem i javnim konsultacijama, gdje će se zahtjevi Svjetske banke u potpunosti poštovati. Za grantove koji možda ne zahtijevaju detaljno ispitivanje prema crnogorskim zakonima, kontrolna lista za skrining je mjerodavna i svi potrebni Planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom će biti izrađeni u formatu koji je dalje prikazan u ovom Okviru za upravljanje životnom sredinom i društvom.

Projektne aktivnosti će takođe biti u skladu sa smjernicama Svjetske banke o životnoj sredini, zdravlju i sigurnosti² koje se primjenjuju za svaku od navedenih aktivnosti, a posebno onim koje su usmjerene na poljoprivredni sektor i posebne podsektore.

Procedure izvještavanja o projektu

Ekološke i društvene mjere zaštite će biti sastavni dio svih redovnih izvještaja objavljenih od strane Jedinice za upravljanje Projektom MIDAS. U ovom odjeljku će biti dat osvrt na implementaciju Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvom, dotične Planove za upravljanje životnom sredinom i društvom i Kontrolnu listu Planova za upravljanje životnom sredinom i društvom, kao

² <https://www.ifc.org/ehsguidelines>

što je propisano Okvirom za upravljanje životnom sredinom i društvom, kao i na sva druga pitanja koja se odnose na ekološke i društvene implikacije.

Izveštavanje o implementaciji grantova i njihovom usaglašavanju sa ESMP-om će biti prikazano kroz opšte izvještaje, kao i izvještaje sa terenskih posjeta, uključujući izvještaje o neusklađenosti, kako je navedeno u obrascu iz Odjeljka 1 u nastavku.

Mehanizam za rješavanje pritužbi

Mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM) je u potpunosti institucionalizovan; u upotrebi je i dobro funkcionise. Efikasno i transparentno postupanje sa žalbama uspostavljeno je od 2011. godine uz blagovremenu evidenciju i potvrdu primljenih žalbi; dužna pažnja posvećena njihovoj detaljnoj reviziji/ponovnoj procjeni u skladu sa odobrenom kontrolnom listom (izmijenjena 2014. godine); i donošenje odluke (zvanični odgovor podnosiocu žalbe), praćeno njenim objavljivanjem. Svi postupci vezani za postupanje sa žalbama i relevantne informacije objavljuju se na web stranici MIDAS-a: www.midas.co.me kako bi se osigurala potpuna transparentnost. Usaglašavanje društvenih zaštitnih mjera u okviru MIDAS-a 1 i MIDAS Dodatnog finansiranja MIDAS-a ocijenjeno je kao zadovoljavajuće. Sva ulaganja grantova su u potpunosti u skladu sa odredbama kontrolne liste društvenog skrininga. Prava na vlasništvo nad zemljištem su bila jasna i nikada nisu prijavljene bilo kakve nepravilnosti u pogledu vlasništva nad zemljištem ili prava korišćenja nikada nisu prijavljene.

Rješavanje pritužbi

Pismo obavještenja. Svaki podnosilac zahtjeva koji će biti odbijen će najprije biti obaviješten putem "Pisma obavještenja" (Aneks 11, koje priprema Direktorat za IPARD plaćanje). U ovom pismu opisani su razlozi za neispunjavanje kriterijuma i objašnjeno je pravo na žalbu MARD-u (Direktorat za IPARD plaćanje) na sljedećoj adresi: Rimski trg 46, 81000 Podgorica. Rok za podnošenje žalbe je 15 kalendarskih dana (10 radnih dana) nakon prijema Pisma obavještenja.

Rješavanje pritužbi. Prijem pritužbi će biti potvrđen od strane MARD-a u roku od 5 radnih dana. Razmatranje validnih pritužbi će se vršiti u roku od 30 radnih dana, dajući vrijeme za prikupljanje i ispitivanje dokaza. Možda će biti potrebno dodatno vrijeme za pregovore sa nezadovoljnim podnosiocima zahtjeva, ali rješenje žalbe ne bi trebalo da traje duže od 45 radnih dana. Formalni odgovor podnosiocu žalbe biće objavljen u svim slučajevima, obavještavajući ga o tome kakav je rezultat razmatranja i koje će se dalje aktivnosti preduzeti. Redovno ažurirani rezime ovog zapisa biće objavljen na web stranici MIDAS projekta. Međutim, podnosioci zahtjeva koji podnose pritužbe mogu zahtijevati anonimnost, u kom slučaju njihova imena neće biti javno objavljena.

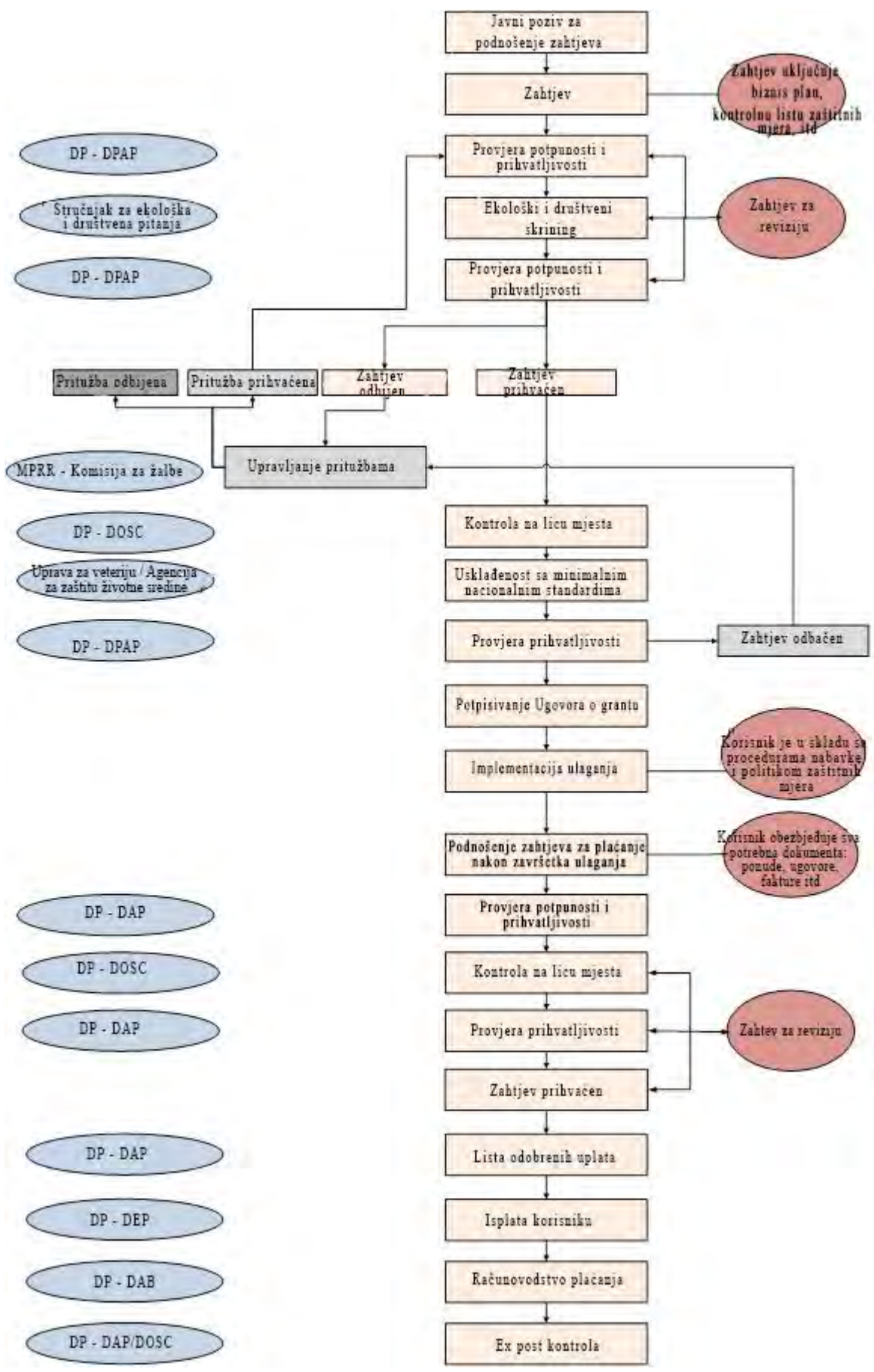
Odluka o odbijanju. Drugi, krajnji korak odbijanja je "Odluka o odbijanju" (Aneks 12, koji priprema Direktorat za IPARD plaćanje). Takvo pismo će biti poslato podnosiocu zahtjeva u slučaju da žalba nije podnesena ili u slučaju da je žalba odbijena od strane MARD-a (Direktorat za IPARD plaćanje). U oba slučaja, "Odluka o odbijanju" biće poslata podnosiocu zahtjeva u roku od 30 radnih dana nakon što je podnosiocu zahtjeva poslato "Pismo obavještenja", opisujući razlog odbijanja. Ako se pozitivno rješenje žalbe ne može donijeti u roku od 45 radnih dana ili ako je podnosilac žalbe nezadovoljan "Odlukom o odbijanju", podnosilac zahtjeva može pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom Crne Gore, na adresi: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130, Kula - poslovni centar NCO, 81000 Podgorica.

Pored toga, slučajevi korupcije u vezi sa korišćenjem sredstava MIDAS projekta, uključujući neispravne aktivnosti nabavke ili nepropisno korišćenje opreme nabavljene ili kupljene sredstvima projekta, od strane osoblja koje je postavljeno za projekat, zvaničnih partnera, podizvođača ili

primaoca grantova, takođe mogu biti proslijeđeni Upravi za antikorupcijsku inicijativu Vlade. U bilo koje vrijeme, podnosilac žalbe zadržava pravo da koristi crnogorski pravosudni sistem.

Objavljivanje. Informacije o procesima i postupcima Rješavanja pritužbi objavljuju se na web stranici MIDAS-a.

Dijagram procedura podnošenja zahtjeva za grantove

Društvene mjere zaštite: MIDAS (izvorni projekat) pokrenuo je Politiku Banke OP 4.12 o Prinudnom raseljavanju, jer se očekivalo da će projekat finansirati izgradnju zgrade Agencije za plaćanje i da će možda biti potrebna eksproprijacija zemljišta za tu svrhu. Dokument o Okviru politike preseljenja (RPF) je izrađen, odobren i objavljen u novembru 2008. Međutim, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja koje je implementiralo projekat odlučilo je da ne izgradi novu zgradu, već je odlučilo da koristi postojeću zgradu u državnom vlasništvu. Do danas nije došlo do kupovine zemljišta u okviru MIDAS-a i srodnih IPARD-like grantova. Kao što je navedeno u Operativnom priručniku za grantove, samo aktivnosti koje ne pokreću primjenu politike Banke OP 4.12 o prinudnom raseljavanju imaju pravo na finansiranje putem grantova. Program podrške programa grantova u okviru predloženog projekta će slijediti iste kriterijume prihvatljivosti koji jasno ukazuju na to da će aktivnosti koje bi mogle dovesti do raseljavanja nekog trećeg lica koje formalno ili neformalno naseljava ili koristi zemljište na kome će se aktivnost sprovoditi biti isključene iz finansiranja. Samo aktivnosti koje su locirane na vlastitom zemljištu poljoprivrednog proizvođača ili zemljištu za koje podnosilac zahtjeva za dodjelu granta pismenu saglasnost vlasnika da koristi zemljište, će ispunjavati uslove za finansiranje. Pored toga, neće biti potrebna kupovina zemljišta za razvoj lokacija za izgradnju pristaništa i njihovih pomoćnih usluga, u lukama Bar (i moguće Herceg Novi u drugoj polovini projekta) jer će se radovi izvoditi u domenu javnog morskog dobra.

Ukratko, projekat neće podržati bilo kakve aktivnosti koje bi mogle uključiti prinudno uzimanje zemljišta ili fizičko ili ekonomsko raseljavanje bespravno naseljenih lica ili nekog trećeg lica koje formalno ili neformalno naseljava ili koristi zemljište.

Djeca kao radna snaga i prinudni rad

Crna Gora je ratifikovala sve ključne međunarodne konvencije o korišćenju djece kao radne snage kao što je prikazano u Tabeli 3.

Konvencija	Ratifikacija
Konvencija br. 138 MOR-a, Minimalna starosna dob	✓
Konvencija br.182 OR-a, Najgori oblici dječjeg rada	✓
Konvencija o pravima djeteta UN-a (UN CRC)	✓
Opcioni protokol o učešću djece u oružanom sukobu uz Konvenciju o pravima djeteta UN-a	✓
Opcioni protokol o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima djeteta UN-a	✓
Protokol iz Palerma o trgovini ljudima	✓

Vlada je uspostavila zakone i propise koji se odnose na dječji rad, uključujući i najgore oblike (Tabela 4).

Tabela 4. Zakoni i propisi o dječjem radu

Standard	Ispunjava međunarodne standarde: Da/Ne	Uzrast	Zakonodavstvo
Minimalno starosno doba za zasnivanje radnog odnosa	Da	15	Član 16 Zakona o radu (23)
Minimalno starosno doba za opasni rad	Da	18	Član 17 Zakona o radu (23)
Identifikovanje opasnih zanimanja ili aktivnosti zabranjenih za djecu	Da		Članovi 104 i 106 Zakona o radu; članovi 7-8 Pravilnika o mjerama zaštite na radnom mjestu (23,24)
Zabrana prinudnog rada	Da		Članovi 28 i 63 Ustava (25)
Zabrana trgovine decom	Da		Članovi 444-446 Krivičnog zakonika (26)
Zabrana komercijalne seksualne eksploatacije djece	Da		Članovi 209-211 Krivičnog zakonika (26)
Zabrana korišćenja djece u nedozvoljenim aktivnostima	Da		Članovi 300-301 Krivičnog zakonika
Minimalno starosno doba za vojno regrutovanje			
Državno obavezno	/*		Članovi 162-163 Zakona o oružanim snagama (27)
Državno dobrovoljno	Da	18	Članovi 162-163 Zakona o oružanim snagama (27)
Nedržavno obavezno	Da		Član 444 Krivičnog zakonika (26)
Starosno doba za obavezno obrazovanje	Da	15	Član 4 Zakona o osnovnom obrazovanju (28)
Besplatno državno obrazovanje	Da		Član 75 Ustava (25)

* Ne postoji obaveza (29)

Crna Gora je ratifikovala Konvenciju MOR-a o noćnom radu (2017). Pravilnik o zaštiti na radu propisuje zaštitu na radnom mestu i zabranjuje određene opasne aktivnosti za djecu, uključujući radna mjesta koja bi ih izložila fizičkim, biološkim ili hemijskim opasnostima. Međutim, nije zabranjen ulični rad, oblast u kojoj postoje dokazi o djeci koja se bave nošenjem teškog tereta prikupljanjem otpadnog metala i sitne robe. Laki rad za djecu takođe nije definisan, a Zakon o

radu omogućava zaposlenima od 15 do 18 godina da rade noću u okolnostima u kojima je neophodno nastaviti rad prekinut prirodnim nepogodama ili ublažiti štetu na sirovinama ili drugim materijalima. Izvor: Biro za pitanja međunarodnog rada Sjedinjenih Američkih Država

Odjeljak 1

Ekološko i društveno upravljanje Programom grantova

Upravljanje životnom sredinom i društvom Programa grantova

Svi projekti koji će se finansirati u okviru Programa grantova Projekta MIDAS 2 za izgradnju institucija u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja u Crnoj Gori (ovdje pod nazivom Grantovi) podliježu procesu procjene životne sredine i društva. Ove procedure će nastojati da uzmu u obzir zahtjeve zakonodavstva Crne Gore, kao i politike zaštite Svjetske banke. Pozivi za MIDAS 2 grantove će biti u skladu sa procedurama koje su već uspostavljene u okviru projekata MIDAS i IPARD-like, koji su uključili skrining životne i društvene sredine.

Proces skrininga će:

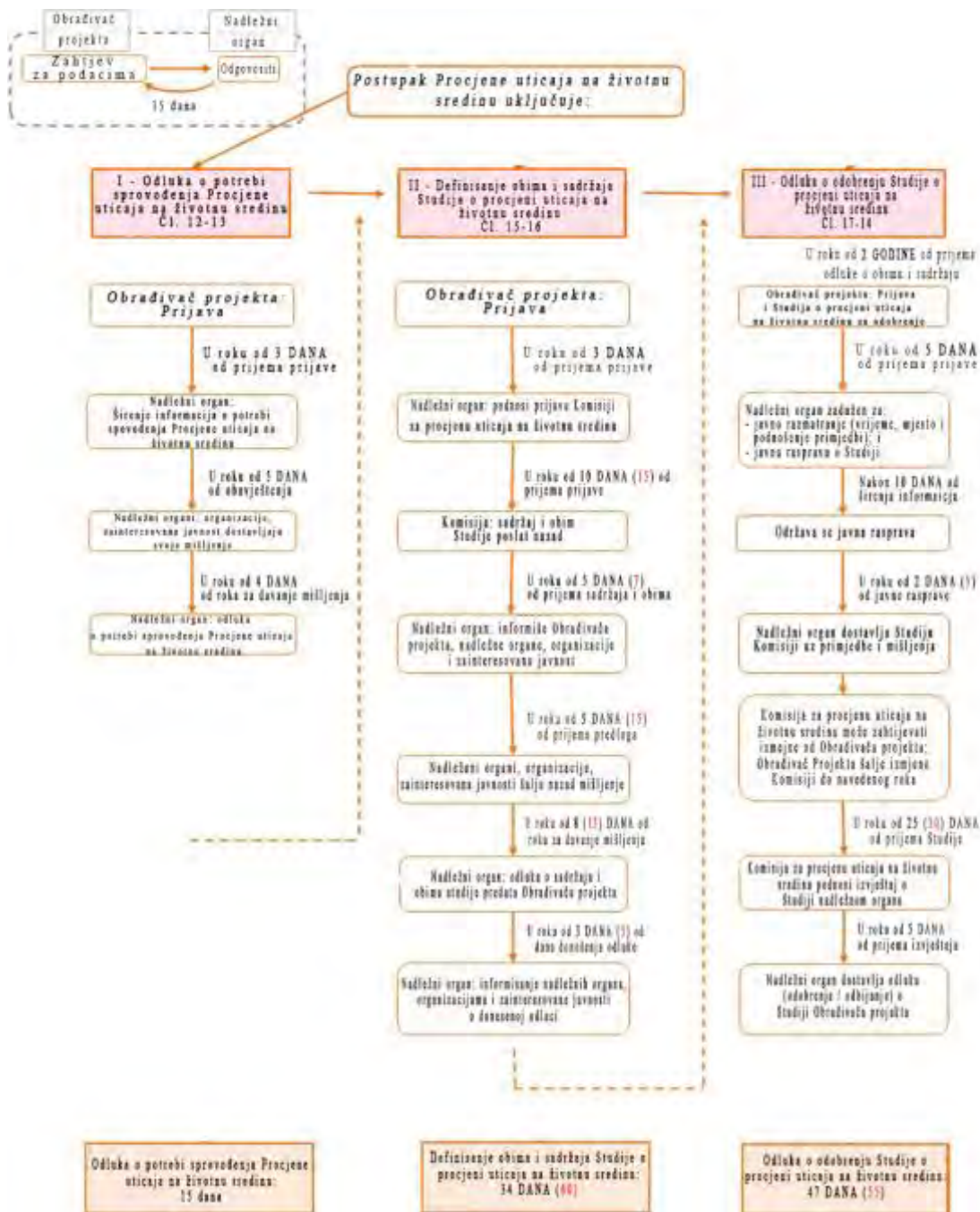
- 1.) iskoristiti postojeće i značajne kapacitete razvijene u okviru MIDAS projekta Svjetske banke (IBRD i GEF) finansiranog od strane Globalnog fonda za zaštitu životne sredine (GEF) i IPARD-like projekta.
- 2.) iskoristiti u najvećoj mogućoj mjeri institucionalne kapacitete razvijene u okviru MIDAS i IPARD-like projekata.
- 3.) biti u potpunosti integrisan u pojedinačne Operativne priručnike za grantove za svaki poziv, koji definišu cjelokupni proces apliciranja, skrininga i odobravanja zahtjeva za dodjelu grantova, čiji će sastavni dio biti ovaj postupak skrininga životne sredine.
- 4.) biti dio ukupne implementacije, upravljanja i procesa monitoringa i izvještavanja, kako je definisano faktičkim Operativnim priručnikom za grantove koji treba izraditi.

Nakon prijema prijave za dodjelu grantova, Direktor za IPARD plaćanja zajedno sa Specijalistom za politiku zaštite Projekta grantova će provjeriti Kontrolnu listu datu u nastavku i pomoću nje sprovesti skrining životne i društvene sredine u skladu sa informacijama datim u prijavi. Kontrolna lista će biti integralni dio svake prijave za dodjelu grantova. Uz pomoć Kontrolne liste, projekti će biti klasifikovani u jednu od sljedeće 3 kategorije:

- (a) Projekti za koje je procjena uticaja na životnu sredinu obavezna prema crnogorskom zakonodavstvu (Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list Crne Gore", broj 80/05, "Službeni list Crne Gore", broj 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, 52/16 i relevantni podzakonski akti, uključujući i Uredbu o projektima koji podliježu Procjeni uticaja na životnu sredinu, Službeni list Crne Gore br. 20/07 i Izmjenu Uredbe objavljenu u Službenom listu Crne Gore br. 47/2013 i 53/14), na osnovu karakteristika projekta, lokacije i/ili karakteristika potencijalnog uticaja;
- (b) Projekti za koje se zahtijevaju adekvatni instrumenti za procjenu životne sredine (npr. Plan upravljanja životnom sredinom i društvom) u skladu sa procedurama Svjetske banke (i na osnovu Kontrolne liste, gdje je više od jednog odgovora zaokruženo sa "da" i/ili sa složenim mjerama za ublažavanje osim onih navedenih u Kontrolnoj listi); i
- (c) Projekti za koje nije neophodna detaljna procjena uticaja na životnu sredinu, jer su očekivani negativni uticaji na životnu sredinu mali ili zanemarljivi ili koji mogu zahtijevati samo neke mjere za ublažavanje navedene u Kontrolnoj listi.

Agroprerađivačka industrija i marikultura u crnogorskom zakonodavstvu upisani su u Listu II Uredbe o projektima koji podliježu EIA, Službeni list RCG br. 20/07 i Izmjene Uredbe objavljene u Službenom listu CG br. 47/13 i 53/14, gdje se navode projekti za koje nadležni organ odlučuje da li je procjena uticaja na životnu sredinu potrebna ili ne.

Projekti za koje je potrebno odobrenje o Procjeni uticaja na životnu sredinu prema crnogorskom zakonodavstvu moraju proći sljedeću proceduru kod nadležnih organa (Agencija za zaštitu životne sredine/lokalni organ):

Tokom pripreme prijave za projekat i grantove, podnosilac zahtjeva mora da ispuni sve zakonske zahtjeve u vezi sa procjenom uticaja na životnu sredinu. Tokom implementacije projekata i samog monitoringa, posebna pažnja biće posvećena usklađenosti projekata sa crnogorskim zakonodavstvom koje se odnosi na upravljanje otpadom (Zakon o upravljanju otpadom, br. 64/11 i 39/16, Pravilnik o načinima pakovanja i odlaganju otpada koji sadrži azbest, Službeni list CG br. 11/13), otpadne vode (Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama ("Službeni list Crne Gore", broj 2/17), i Zakon o morskome ribolovu i marikulturi ("Sl. list CG", br. 56/09 i 47/15), itd.

Dokumentacija mjera zaštite životne sredine

Svaka prijava sadrži popunjeni kontrolni Upitnik o životnoj i društvenoj sredini i odobrenje vezano za procjenu uticaja na životnu sredinu - za projekte koji zahtijevaju postupak Procjene uticaja na životnu sredinu. Popunjena Kontrolna lista i odobrenje čuvaju se u projektnoj dokumentaciji za svaku prijavu, uz pojedinosti o vrsti detaljnog ispitivanja koje je potrebno za datu aktivnost.

Podnosilac prijave je zadužen za pripremu Procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) i Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom (ESMP) (primjeri ESMP-a su dati u okviru ovog Odjeljka). I Specijalista za politiku zaštite Projekta i Služba za savjetodavne usluge će biti odmah dostupni kako bi pružili potrebnu podršku podnosiocu prijave za pripremu EIA i ESMP-a po potrebi. EIA će biti sprovedena u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom. EIA, EIA odobrenje izdato od strane nadležnog organa i ESMP, zajedno sa Kontrolnom listom, biće čuvani u evidenciji Granta.

Svi planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom podliježu procesu objavljivanja i javne rasprave.

Specijalista za politiku zaštite Projekta će pregledati i odobravati predloženi Plan za upravljanje

Aktivnosti koje se neće finansirati:

Projekti u okviru kategorije (a), koji zahtijevaju potpunu Procjenu uticaja na životnu sredinu u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore ili koji su slični projektu Kategorije "A" Svjetske banke generalno se neće finansirati iz Programa MIDAS grantova ili MIDAS 2 projekta. Ovo samo ograničava intenzivne aktivnosti uzgoja stoke i domaćih životinja koje se zasnivaju na više od 5.000 tovnih pilića, 6.000 ćurki i kokošaka, 2.000 svinja ili 500 krmača sa prasićima (do 30 kg) i 200 mjesta za goveda, ovce, koze, konje i magarce. Za aktivnosti koje se sprovode iznad ovih ograničenja, ali koje dodatno ne doprinose ukupnom uticaju na životnu sredinu; ili za aktivnosti koje mogu povećati kapacitete manjeg poljoprivrednog gazdinstva do onih iznad gorenavedenih granica, tražiće se dodatna uputstva od tima Svjetske banke i donijeće se naknadna odluka koja će biti relevantna za finansiranje takve aktivnosti.

Projekti koji će dovesti do raseljavanja bilo koje treće strane koja formalno ili neformalno zauzima ili koristi zemljište na kojem će biti sprovedeni, neće biti finansirani. Ovo će biti kontrolisano kao dio procesa skrininga životne i društvene sredine.

Sve aktivnosti na međunarodnim plovnim putevima ili pritokama tih plovnih puteva, koje mogu prouzrokovati promjene u kvalitetu ili količini vode koja se isporučuje obalnim državama, se neće finansirati. Ovi projekti će biti predmet dodatnog skrininga i kontrole od strane Svjetske banke. Aktivnosti koje mogu uključivati radove u zaštićenim područjima, aktivnosti sa značajnim ispuštanjem otpadnih voda ili aktivnosti sa nepredviđenim uticajima podliježu skriningu i dodatnim kontrolama stručnjaka za zaštitu životne sredine i tima Svjetske banke.

životnom sredinom i društvom, dok će Planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom za

aktivnosti u zaštićenim područjima biti upućeni ekspertu Svjetske banke za politiku zaštite životne sredine na pregled i dalja uputstva.

Objavljivanje: Popunjeni Planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom (za projekte za koje se Planovi za upravljanje životnom sredinom i društvom smatraju neophodnim u skladu sa Kontrolnom listom) biće objavljeni na javnom mjestu u blizini predložene lokacije potprojekta. Javna mjesta mogu biti ili opštinske zgrade, biblioteke, željezničke stanice ili jednostavno oglasne table, što bi osiguralo da većina zainteresovanih strana na koje projekat utiče bude informisana. Pored toga, web stranica Projekta će se takođe koristiti za objavljivanje Planova za upravljanje životnom sredinom i društvom, a na web stranici će takođe biti uspostavljen i način za dobijanje povratnih informacija ili žalbi (e-mail-om ili običnom poštanskom pošiljkom).

Zapisnici takve rasprave će biti sastavni dio Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom i biće dostavljeni uz redovnu prijavu. Cilj objavljivanja i javnih rasprava je da se osigura da su sve podrške ili žalbe dobijene prije početka radova, tako da se projekat i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom mogu shodno tome revidirati kako bi se spriječile pritužbe kada počne implementacija radova. Zajmoprimalac će na kraju biti odgovoran za konsultacije i garantovanje da su svi njegovi susjedi ili krajnje pogođene zainteresovane strane konsultovani. Tim za upravljanje projektom može preporučiti dodatne mjere u cilju kombinovanja procesa javnih konsultacija, bilo za više manjih prijava u jednoj datoj oblasti ili za usmjeravanje procesa konsultacija u skladu sa Planom za upravljanje životnom sredinom i društvom i Procjenom uticaja na životnu sredinu.

Kontrolna lista skrininga koja se nalazi ispod treba da se koristi za svaku primjenu. Niz obrazaca Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom je dat kako bi se pružila uputstva podnosiocu zahtjeva za izradu sličnog plana za aktivnosti za koje je potreban Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom, kako je utvrđeno kroz kontrolnu listu.

Tim Svjetske banke se mora konsultovati o svim pitanjima koja uključuju zaštićena područja, međunarodne vodene tokove i uticaje na njih i sve druge projekte koji ne odgovaraju standardnom formatu kategorija kontrolne liste skrininga. Tim Svjetske banke takođe pregledati prvih 20 kontrolnih listi skrininga za svakog poziva za dodjelu granta.

Kontrolna lista za skrining životne sredine i društva predloženih prijava			
Naziv projekta ili opis aktivnosti / (Referentni broj):			
Selo/Opština:			
Ime podnosioca prijave:			
Kontakt:			
KONTROLNI UPITNIK O ŽIVOTNOJ I DRUŠTVENOJ SREDINI (mora se popuniti i podnjeti za svaku prijavu)			
Opšta pitanja	Da/Ne (zaokružiti)	Posebne karakteristike	
1. Da li je projekat takvog obima da će zahtijevati procjenu uticaja na životnu sredinu (EIA) kako je predviđeno crnogorskim zakonodavstvom (Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu 80/05 i Uredba 20/07, 47/13 i 53/14 Lista 1) 2. Da li će projekat rezultirati raseljavanjem formalnim ili neformalnim? 3. Da li će projekat uticati na kvalitet vode ili količinu vode međunarodnog vodenog toka njegove pritoke?	Da Ne		Ako DA, projekat se neće finasirati
Društvena pitanja	Da/Ne (zaokružiti)	Posebne karakteristike	
4. Da li podnosilac prijave može podnijeti dokaz o vlasništvu ili dobrovoljnom ustupanju lokacije za realizaciju projekta?	Da Ne	Ako NE, projekat nije prihvatljiv za podršku	Odrediti drugu lokaciju
5. Da li će implementacija projekta rezultirati raseljavanjem bilo koje treće strane koja formalno ili neformalno naseljava ili koristi zemljište na kojem će se projekat sprovoditi?	Da Ne	Ako DA, projekat nije prihvatljiv za podršku	Odrediti drugu lokaciju
Pitanja životne sredine	Da/Ne (zaokružiti)	Posebne karakteristike	Alternativne mjere za ublažavanje (zaokružite jednu ili više)
Lokacija Aktivnosti			
6. Da li će se ovaj projekat implementirati u zaštićenim područjima (zaštićenim ili nacionalnim parkovima, prirodnim predjelima, ekosistemima, uključujući močvare ili vodene sisteme) ili da li će uticati na zaštićene endemične vrste biljaka, gljiva ili životinja ili njihova staništa?	Da Ne	Ako je odgovor "da", konsultacije sa radnim timom Svjetske banke i stručnjakom za životnu sredinu su obavezne	a) U okviru ove aktivnosti treba pripremiti Plan upravljanja životnom sredinom i društvom specifičan za lokaciju koji će uključiti sve lokalne zahtjeve i najbolje prihvatljive prakse zaštite životne sredine b) Sve potrebne lokalne dozvole su pribavljene c) Aktivnost je u skladu sa režimom upravljanja za datu lokaciju d) Neće se koristiti nikakve endemične ili zaštićene vrste
7. Da li će se projektne aktivnosti odvijati na/ u blizini arheoloških i kulturnih lokaliteta?	Da Ne		a) Projekat neće rizikovati štetu neke takve lokacije b) Posebna pažnja će biti posvećena zaštiti takve lokacije, npr. ograđivanje radi zaštite od životinja ili će ona biti uključena u Plan upravljanja životnom sredinom i društvom za građevinske radove c) Projekat se sprovodi u koordinaciji sa nadležnim organom na kulturnim/ arheološkim lokalitetima i u skladu sa propisima d) Drugo (molimo navedite)

8. Da li će projekat uključiti promjene u predviđenoj upotrebi zemljišta i uključiti radove koji mogu ugroziti tlo/zemljište, takođe pogledajte dio o eroziji. (sječa, pretvaranje pašnjaka u poljoprivredno zemljište, krčenje šuma i sl.)	Da Ne		a) Minimalne promjene upotrebe zemljišta – u okviru iste kategorije b) Promjene upotrebe zemljišta će se preduzimati tek nakon odobrenja od strane nadležnih organa, npr. sektor šumarstva za sječu itd. c) Planirane aktivnosti neće ugroziti tlo/zemljište d) Drugo (molimo navedite)
9. Da li će projekat uticati na osjetljive ekosisteme, kao što su močvarna područja, močvare ili vodeni ekosistemi	Da Ne	Ako je odgovor "da", konsultacije sa radnim timom Svjetske banke i stručnjakom za zaštitu životne sredine su obavezne	a) Za akva kulturu: postoji postrojenje za skladištenje i upravljanje ribljim otpadom, sistem za tretman otpadnih voda mora biti uspostavljen b) Uzgajališta riba su uključila najbolje raspoložive mjere za smanjenje zagađenja, kao što je zatvoreni sistem recirkulacije ili druge c) Drugo (molimo navedite)
Izgradnja			
10. Da li će projekat uključiti izgradnju ili obnovu objekta?	Da Ne		Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom.
11. Da li će projekat uključiti rušenje ili uklanjanje postojećeg objekta?	Da Ne		Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom.
12. Da li će azbestni otpad nastati tokom implementacije projekta?		Ako je odgovor "da", konsultacije sa radnim timom Svjetske banke i stručnjakom za zaštitu životne sredine su obavezne	Upravljanje azbestnim otpadom mora biti u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom, stoga se mora podnijeti potvrda o uklanjanju otpada.
13. Da li će projekat uključiti građevinski materijal iz sopstvene sječe?	Da Ne		a) Sječa se vrši samo nakon pismenog odobrenja od strane nadležnog organa (Uprava za šume Crne Gore), vodeći računa o zaštiti životne sredine
Nabavka opreme			
14. Da li će projekat uključiti nabavku mašina i/ili druge poljoprivredne opreme (uključujući generatore)?	Da Ne		d) Sve mašine će redovno održavati ovlašćene kompanije za servis i popravku e) Mašine će se skladištiti i dopunjavati gorivom na mjestima gdje izlivanje na tlo nije moguće f) Ako se oprema koristi da bi se zamijenila stara, postojeća oprema, sva takva stara oprema će se odmah odložiti u skladu sa raspoloživim metodama i praksama prihvatljivim za životnu sredinu.
Zaštita kvaliteta vazduha			
15. Da li će projekat povećati emisiju zagađujućih materija u atmosferu? Ovo uključuje, ali nije ograničeno na: - dim od vatre, - prašinu, - mirise ili - izduvne gasove.	Da Ne		g) Ustanoviće se adekvatna ventilacija za vazduh i gasove h) Koristiće se filteri za apsorpciju mirisa i) Odgovarajući dimnjak & kamin za sagorijevanje čvrstog goriva j) Svi ostali materijali koji se smatraju opasnim, čuvaće se na sigurnom mjestu kako bi se smanjio rizik slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta k) Drugo (molimo navedite) Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom.
Zaštita kvaliteta vode			
16. Da li će projekat povećati emisiju zagađujućih materija u vodu?	Da Ne		l) Otpadne vode se prečišćavaju u postrojenju za prečišćavanje otpadnih voda

			<p>m) Otpadne vode se odvođe u vodonepropusnu septičku jamu</p> <p>n) Svi materijali za koje se smatra da imaju štetan uticaj na kvalitet vode se moraju čuvati na bezbjednim lokacijama, kako bi se smanjili rizici slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta.</p> <p>o) Drugo (molimo navedite)</p> <p>Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom</p>
17. Da li će projekat uključiti područja koja su osjetljiva na eroziju?	Da Ne		<p>p) Projekat neće uključivati aktivnosti koje mogu povećati eroziju ili će projekat smanjiti eroziju</p> <p>q) Preduzeće se mjere kako bi se smanjila erozija</p> <p>r) Vodeni tokovi će biti zaštićeni od nanosa erozionog sedimenta sa lokacije projekta</p> <p>s) Drugo (molimo navedite)</p> <p>Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom.</p>
Stvaranje otpada			
18. Da li će projekat dovesti do povećanog stvaranja otpada?	Da Ne		<p>t) Otpadom će se upravljati u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom</p> <p>u) Otpad koji nastaje tokom procesa biće privremeno uskladišten na takav način da ne zagađuje zemljište, podzemne vode ili otvorene vodene tokove. Otpad će biti transportovan na komunalno odlagalište, npr. deponija, prema propisima</p> <p>v) Organski otpad će se prodati</p> <p>w) Organski otpad će se reciklirati na poljoprivrednom gazdinstvu</p> <p>x) Drugo (molimo navedite)</p> <p>Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom</p>
19. Može li se otpad nastao u okviru projekta klasifikovati kao opasan? Opasni otpad može uključiti, ali se ne ograničava samo na, životinjske leševe, toksične materijale, hemijske agense itd.	Da Ne		<p>y) Otpad će se skladištiti u sigurnim kontejnerima u skladu sa propisima</p> <p>z) Ugovor sa ovlašćenim sakupljačima za preuzimanje i transport otpada</p> <p>aa) Odlaganje životinjskih leševa prema preporukama veterinarske službe</p> <p>bb) Svi ostali materijali koji se smatraju opasnim čuvaju se na sigurnom mjestu kako bi se smanjio rizik od slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta</p> <p>cc) Drugo (molimo navedite)</p> <p>Ova aktivnost zahtijeva Plan upravljanja životnom sredinom.</p>
NASTAVAK:			
Sljedeća aktivnost se odobrava uz dodatne zahtjeve (samo za internu upotrebu)			
<p>1.) Potreban je Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom (jedan ili više pozitivnih odgovora u odjeljcima 6-19)</p> <p>2.) Mjere za ublažavanje navedene u tabeli koje treba poštovati (potrebno za sve pozitivne odgovore pored Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom)</p> <p>3.) Nisu potrebne nikakve dodatne mjere</p> <p>4.) Odobrenje o procjeni uticaja na životnu sredinu koje je izdao nadležni organ</p>			
Potvrđujem, prema mojim saznanjima, da su gorenavedene informacije tačne i da ću sprovesti ovu aktivnost na način koji je najprihvatljiviji za životnu i društvenu sredinu. Ime podnosioca prijave: _____ Potpis: _____ Datum: _____		Potvrđujem, prema mojim saznanjima, da su gorenavedene informacije provjerene tokom obrade prijave i da su odgovarajući Planovi upravljanja životnom sredinom i/ili mjere za ublažavanje ustupljeni podnosiocu prijave Ime ocjenjivača I: _____ Potpis: _____ Ime ocjenjivača II: _____ Potpis: _____	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravlјati	Pratiti	Instalirati / Upravlјati	Pratiti	
Izgradnja	Prašina i buka nastali tokom izgradnje	Ograničiti rad na dnevne periode, kada je dozvoljen viši nivo buke. Za produženi rad, osigurati prihvatljive nivo buke U slučaju značajnih emisija prašine koristite vodu za suzbijanje prašine	Pratiti pritužbe susjeda, vizuelno osigurati da je stvaranje prašine prihvatljivo Pratiti radno vrijeme i nivo buke (slušanjem)	1 m3 vode za suzbijanje prašine: CIJENA		Radnici / Izvođači radova	Izvođač radova i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2			Troškovi	Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)		
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravlјati	Pratiti	Instalirati / Upravlјati	Pratiti	
Izgradnja	Emisije izduvniх gasova i vibracije iz mašina	Osigurati korišćenje najboljih raspoloživih mašina Ne dozvoliti prazan hod mašina	Pratiti koje vrste mašina se koriste i ima li praznog hoda			Radnici / izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Tokom izgradnja se mogu koristiti prirodni materijali kao što su drvo ili kamen koji se dobijaju iscrplјivanjem prirodnih resursa	Osigurati odgovarajuću i ovlašćenu nabavku kamena i drva Osigurati dozvolјenu sječu šume, koju je odobrio nadležni organ (Uprava za šume Crne Gore), vodeći računa o zaštiti životne sredine	Pratiti izvore materijala i odobrenja / potvrde			Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2			Troškovi	Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)		
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravlјati	Pratiti	Instalirati / Upravlјati	Pratiti	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta prouzrokovano curenjem ulja i masti	Održavanje mašina na odobrenim lokacijama Skladištenje mašina na nepropusnim površinama Čišćenje od izlivanja	Vizuelno pregledati znakove curenja	Troškovi iskopavanja 1m3 zemljišta sa izlivanjem CIJENA		Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta i vode zbog nepravilnog upravljanja otpadom	Osigurati pravilno upravljanje otpadom na određenim deponijama Maksimalno povećati ponovnu upotrebu, naročito inertnih materijala i korisnog zemljišta	Vizuelno čuvati potvrde od namjenske deponije za sve građevinske otpade	Troškovi prevoza otpada po kilometru do odlagališta		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2								
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravlјati	Pratiti	Instalirati / Upravlјati	Pratiti	
Izgradnja	Opasni materijali	Svi opasni materijali ili otpad čuvaju se na sigurnom mestu kako bi se smanjio rizik od slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta	Vizuelno pregledati objekte za skladištenje opasnih materijala ili otpada. Čuvati potvrde za odlaganje opasnih materijala	Troškovi transporta i odlaganja		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta i/ili podzemnih voda prouzrokovano ispuštanjem otpadnih voda ili tečnog otpada	Obezbijediti da se sve otpadne vode sakupljaju u septičkim jamama otpornim na curenje koje se redovno prazne	Vizuelno provjeriti da nema ispuštanja otpadnih voda ili tečnog otpada u okolinu	Troškovi transporta i odlaganja		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2			Troškovi	Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)		
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravljati	Pratiti	Instalirati / Upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Proizvodnja otpada	Otpad se skladišti u određenom rezervoaru ili na takav način da se ne rizikuje zagađenje podzemnih voda ili vodenih tokova	Pratiti oticanje ili curenje	Troškovi postavljanja rezervoara Troškovi transporta ili uspostavljanja tampon zone oko skladišta		Krajnji korisnik / poljoprivrednik	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Otpadne vode i proizvodnja otpada	Osigurati prečišćavanje otpadnih voda kako bi se ostvario potreban kvalitet prije ispuštanja u vodna tijela Osigurati da otpadne vode ne ulaze u slatkovodne izvore i da se ostali otpad sakuplja i odlaže prema propisima	Vršiti redovno praćenje kvaliteta izlazne vode Vizuelno pratiti Čuvati potvrde za odlaganje	Troškovi analize kvaliteta izlazne vode Troškovi skladištenja i odlaganja otpada i otpadnih voda		Krajnji korisnik / poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2								
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravlјati	Pratiti	Instalirati / Upravlјati	Pratiti	
Rad objekta	Emisija zagađujućih materija u vazduh	Osigurati da emisija zagađujućih materija ispunjava zakonski potreban kvalitet.	Praćenje kvaliteta vazduha	Troškovi analize kvaliteta vazduha		Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Proizvodnja otpada	Otpad se skladišti u namjenskom rezervoaru ili na takav način da se ne rizikuje zagađenje podzemnih voda ili vodenih tokova Redovno sakupljanje i uklanjanje otpada	Pratiti oticanje i curenje	Troškovi postavljanja rezervoara Troškovi transporta ili uspostavljanja tampon zone oko skladišta		Krajnji korisnik /poljoprivrednik	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan za upravljanje životnom sredinom broj 1 za Opštu izgradnju i radove				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Ako izgradnja uključuje rušenje, koristite i Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom br. 2								
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati/ Upravljati	Pratiti	Instalirati / Upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Rukovanje opasnim materijalima ili otpadom, uključujući, ali ne ograničavajući se na: toksične materijale, veterinarske materijale ili otpad, pesticide i kontejnere za pesticide, životinjske leševe.	Svi opasni materijali ili otpad će se čuvati na sigurnom mjestu kako bi se smanjio rizik od slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta Opasni otpad će se predati ovlašćenom kolektoru	Vizuelno pregledati objekte za skladištenje opasnih materijala ili otpada Čuvati potvrde o preuzimanju opasnog otpada od strane ovlašćenog kolektora.	Troškovi za uspostavljanje sigurnog skladištenja Troškovi preuzimanja opasnog otpada od strane ovlašćenog kolektora		Krajnji korisnik / poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 2 za rušenje zgrada ili objekata				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / Prati Upravlјati		Instalirati / Prati upravlјati		
Rušenje	Prašina i buka nastali tokom rušenja	Ograničiti rad na dnevne sate, kada je dozvoljen viši nivo buke. Za produženi rad, osigurati nivo buke U slučaju značajnih emisija prašine koristite vodu za suzbijanje prašine	Pratiti pritužbe susjeda, vizuelno osigurati da je stvaranje prašine prihvatljivo Pratiti radno vrijeme i nivo buke (slušanjem)	1 m3 vode za suzbijanje prašine: CIJENA		Radnici / Izvođači radova	Izvođač i Jedinica za upravljanje projektom	
Rušenje	Zagađenje zemljišta prouzrokovano curenjem ulja i masti	Održavanje mašina na odobrenim lokacijama Skladištenje mašina na nepropusnim površinama Čišćenje izlivanja	Vizuelno provjeriti znakove curenja	Troškovi iskopavanja zemljišta izlivanjem 1m3 sa CIJENA		Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rušenje	Zagađenje zemljišta i vode od nepravilnog upravljanja građevinskim otpadom	Osigurati pravilno upravljanje otpadom na određenim deponijama Maksimalno povećati ponovnu upotrebu, posebno inertnih materijala i korisnih površinskih slojeva	Vizuelno čuvati potvrde od namjenskih deponija za sve vrste građevinskog otpada	Troškovi transporta otpada po kilometru do lokacije		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 2 za rušenje zgrada ili objekata				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / Upravlјati	Prati	Instalirati / upravlјati	Pratiti	
Rušenje	Opasni materijali	Svi opasni materijali ili otpad će se čuvati na sigurnom mjestu kako bi se smanjio rizik od slučajnog zagađenja vode, vazduha ili zemljišta Opasni otpad će se predati ovlašćenom kolektoru.	Vizuelno pregledati objekte za skladištenje opasnih materijala ili otpada. Čuvati potvrde o preuzimanju opasnog otpada od strane ovlašćenog kolektora.	Troškovi transporta i odlaganja Troškovi preuzimanja opasnog otpada od strane ovlašćenog kolektora		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rušenje	Azbest	Koristiti kvalifikovano preduzeće za rukovanje azbestom i osigurati ugovornu obavezu kako bi se obezbijedila sigurnost ljudi i životne sredine. Azbest će se tretirati kao opasan otpad.	Preduzeće ima kvalifikacije za azbest Prevoz i odlaganje azbesta tretiraće se kao opasni otpad	Troškovi odlaganja azbesta na bezbjedan način i prema propisima		Krajnji korisnik /poljoprivrednik	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 3 za izgradnju skladišta za voće i povrće				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Prati	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Prašina i buka nastali tokom izgradnje	Ograničiti rad na lokaciji na periode kada su smetnje usljed buke dozvoljene Za produženi rad, osigurati da su nivoi buke prihvatljivi U slučaju značajnih emisija prašine koristiti vodu za suzbijanje prašine	Pratiti pritužbe susjeda, vizuelno osigurati da je stvaranje prašine prihvatljivo Pratiti radno vrijeme i nivo buke (slušanjem)	1 m ³ vode za suzbijanje prašine: 1 m ³ vode = 0,01-0,02 eura		Radnici / Izvođači radova	Izvođač radova i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Emisije izduvnih gasova i vibracije iz mašine	Osigurati upotrebu najboljih dostupnih mašina Ne dozvoliti da mašine imaju prazan hod	Pratiti vrste mašina koje se koriste i rad u praznom hodu			Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta prouzrokovano curenjem ulja i masti	Održavanje mašina na odobrenim lokacijama Skladištenje mašina na nepropusnim površinama Čišćenje izlivanja	Vizuelno pregledati zbog znakova izlivanja	Troškovi iskopavanja 1m ³ sa izlivanjem CIJENA 1m ³ = 3-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 3 za izgradnju skladišta za voće i povrće				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Prati	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Nepravilno postavljanje objekta za skladištenje može izazvati gubitak plodnog zemljišta	Postavljanje objekata na lokacijama sa niskom produktivnošću, efikasan projekat kako bi se smanjio potreban prostor	Osigurati adekvatno postavljanje prije početka radova, kao i da je prostor / projekat odgovarajući	N/A		Krajnji korisnik/poljoprivrednik		
Izgradnja	Zagađenje zemljišta i vode od nepravilnog upravljanja otpadom	Obezbijediti pravilno upravljanje otpadom na namjenskim deponijama Maksimalno povećati ponovnu upotrebu, posebno inertnih materijala i korisnih površinskih slojeva	Vizuelno čuvati potvrde od namjenske deponije za sve vrste građevinskog otpada	Troškovi transporta otpada po kilometru do lokacije (oko 20 km) Cijena 20km = 3,5-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Estetska degradacija od nagomilavanja inertnih materijala i / ili površinskog sloja	Koristiti inertne iskopane materijale za uređenje prostora Ponovo upotrijebiti površinski sloj Pravilno skladištiti sve inertne materijale kako bi se izbjeglo klizanje ili estetska degradacija	Vizuelno označiti prostor za skladištenje površinskog sloja ili iskopanih materijala, vršiti vizuelne preglede lokacije			Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 3 za izgradnju skladišta za voće i povrće				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Prati	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Proizvodnja buke	Ako se radovi odvijaju u gusto naseljenim područjima, koristiti zelene tampon zone ili pokrivače za suzbijanje buke	Pratiti žalbe susjeda	Zelenilo za dužinu od 1 m 60-80 eura dužina CIJENA pokrivača		Krajnji korisnik / poljoprivrednik	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Estetska degradacija	Osigurati da se izgrađeni skladišni prostor za voće i povrće uklapa u okolinu	Vizuelno pratiti			Krajnji korisnik / poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Otpad kojim se nepropisno upravlja može prouzrokovati degradaciju zemljišta i vodenih površina i estetsku degradaciju	Uspostaviti pravilno upravljanje otpadom sa kantama za smeće u prostorijama Uspostaviti, ako je moguće, kompostiranje otpada od voća i povrća	Vizuelna kontrola otpada od voća i povrća koji se nepropisno odbacuje			Krajnji korisnik / poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 3 za izgradnju skladišta za voće i povrće				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Prati	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Održavanje higijene/čišćenje može prouzrokovati degradaciju životne sredine ako se otpadne vode ne sakupljaju i propisno tretiraju	Osigurati odvodne kanale (otvorene ili zatvorene) u objektu Povezati drenažni sistem sa septičkom jamom ili priključkom za otpadne vode poljoprivrednog gazdinstva	Osigurati da nema znakova prosipanja ili ispuštanja vode u životnu sredinu			Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Može doći do oštećenja ozonskog omotača ako se koriste uređaji za hlađenje koji koriste freon ili amonijak	Koristiti uređaje za hlađenje koji koriste hidro-fluoro ugljenik kao rashladno sredstvo	Provjeriti sertifikaciju uređaja za hlađenje i pratiti specifikacije (tokom nabavke)			Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Sigurnost uopšte za okruženje (ljude, životinje i biljke)	Osigurati da izgrađeni skladišni prostor za voće i povrće ne predstavlja opasnost po životnu sredinu uopšteno i njegovo postavljanje na propisno mjesto	Vizuelno osigurati da dizajn i lokacija izgrađenog skladišta za voće i povrće ne izazivaju opasnost	Troškovi pokrivača Cijena ograde 1m ograde 3-3,5 eura		Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 4 za sisteme za sakupljanje mlijeka				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati/Upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Prašina i buka nastali tokom izgradnje	Ograničiti rad na lokaciji na periode kada su smetnje usljed buke dozvoljene Za produženi rad, osigurati da su nivoi buke prihvatljivi U slučaju značajnih emisija prašine koristiti vodu za suzbijanje prašine	Pratiti pritužbe susjeda, vizuelno osigurati da je stvaranje prašine prihvatljivo Pratiti radno vrijeme i nivo buke (slušanjem)	1 m3 vode za suzbijanje prašine: CIJENA = 1 m3 vode = 0.01-0.02 eura		Radnici / Izvođači radova	Izvođač radova i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Emisije izduvnih gasova i vibracije iz mašina	Osigurati upotrebu najboljih dostupnih mašina Nemojte dozvoliti da mašine imaju prazan hod	Pratiti vrste mašina koje se koriste i rad u praznom hodu			Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta prouzrokovano curenjem ulja i masti	Održavanje mašina na odobrenim lokacijama Skladištenje mašina na nepropusnim površinama Čišćenje izlivanja	Vizuelno provjeriti znakove curenja	Cijena iskopavanja 1m3 zemljišta sa izlivanjem CIJENA 1m3 = 3-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 4 za sisteme za sakupljanje mlijeka				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati/Upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta i vode od nepravilnog upravljanja otpadom	Obezbijediti pravilno upravljanje otpadom na namjenskim deponijama Maksimalno povećati ponovnu upotrebu, posebno inertnih materijala i korisnih površinskih slojeva	Vizuelno čuvati potvrde od namjenskih deponija za sve vrste građevinskog otpada	Troškovi transporta otpada po kilometru do lokacije (oko 20 km) Cijena 20km = 3,5-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Proizvodnja mirisa	Obezbijediti da je centar za sakupljanje propisno udaljen od osjetljivih naselja Obezbijediti da su odgovarajuće higijenske prakse uspostavljene Sprječiti izlivanje u područja koja se teško čiste Koristiti zelene tampon zone za minimiziranje širenja mirisa	Pratiti žalbe susjeda Odobrenje sanitarne inspekcije	Zelenilo za 1 m dužine CIJENA 60-80 eura dužina		Krajnji korisnik /poljoprivrednik	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Estetska degradacija	Osigurati da se izgrađeni centar za sakupljanje mlijeka uklapa u okolinu	Vizuelno praćenje, pregled projekta i konačni izbor lokacije			Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 4 za sisteme za sakupljanje mlijeka				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati/Upravljati	Pratiti	
Rad objekta	<p>Sigurnost za životnu sredinu</p> <p>Sigurnost za krajnje korisnike</p> <p>Slaba higijena može dovesti do neprijatnih mirisa i opasnosti po zdravlje</p>	<p>Osigurati da centar za sakupljanje mlijeka nije postavljen u blizini osjetljivih područja, vodotoka, zaštićenih područja ili slično</p> <p>Obezbijediti odgovarajuće procedure za održavanje centra za sakupljanje mlijeka, kako to zahtijevaju sanitarne inspekcije</p>	<p>Vizuelno osigurati da projekat i lokacija centra za sakupljanje mlijeka ne izazivaju prijetnje po životnu sredinu</p> <p>Usklađenost sa procedurama sa provjerama na licu mjesta</p>			Krajnji korisnik /poljoprivrednik i radnici	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 5 za fabriku za preradu mesa				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Prašina i buka nastali tokom izgradnje	Ograničiti rad na lokaciji na periode kada su smetnje usljed buke dozvoljene Za produženi rad, osigurati da su nivoi buke prihvatljivi U slučaju značajnih emisija prašine koristiti vodu za suzbijanje prašine	Pratiti pritužbe susjeda, vizuelno osigurati da je stvaranje prašine prihvatljivo Pratiti radno vrijeme i nivo buke (slušanjem)	1 m ³ vode za suzbijanje prašine: CIJENA=1 m ³ vode = 0.01-0.02 eura		Radnici / Izvođači radova	Izvođač radova i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Emisije izduvnih gasova i vibracije iz mašine	Osigurati upotrebu najboljih dostupnih mašina Ne dozvoliti da mašine imaju prazan hod	Pratiti vrste mašina koje se koriste i prazan hod			Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta prouzrokovano curenjem ulja i masti	Održavanje mašina na odobrenim lokacijama Skladištenje mašina na nepropusnim površinama Čišćenje izlivanja	Vizuelno pregledati zbog znakova curenja	Troškovi iskopavanja 1m ³ zemljišta sa izlivanjem CIJENA 1m ³ = 3-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 5 za fabriku za preradu mesa				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Izgradnja	Zagađenje zemljišta i vode prouzrokovano nepravilnim upravljanjem otpadom	Osigurati pravilno upravljanje otpadom na namjenskim deponijama Maksimalno povećati ponovnu upotrebu, posebno inertnih materijala i korisnih površinskih slojeva	Vizuelno čuvati potvrde od određene deponije za sve građevinske otpade	Troškovi transporta otpada po kilometru do lokacije (oko 20 km) Cijena 20km = 3,5-5 eura		Radnici / Izvođači radova	Poljoprivrednik, Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Proizvodnja buke, mirisa, vibracija, vrućine ili pregustog saobraćaja može imati negativan efekat na okolne stanovnike, floru ili faunu	Sađenje šuma i grmlja u redovima velike gustine i uređenje slobodnih površina u okviru fabrike Adekvatne mjere skladištenja i upravljanja otpadom (pogledajte u nastavku)	Na granici fabričke parcele			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 5 za fabriku za preradu mesa				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Vanredne situacije mogu negativno uticati na životnu sredinu povećanjem emisija ili izazivanjem štetnih emisija	Obezbijediti zaštitu od požara u kotlarnici	Funkcionalna provjera sistema zaštite od požara			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Emisije iz kotlovnice u vazduh pogoršavaju kvalitet vazduha u tom području	Ispuštanje gasova iz kotlarnice kroz dimnjak prečnika 30 cm i visine 8 m.	Na izlazu iz dimnjaka Kroz pritužbe stanovništva, u slučaju višestrukih pritužbi, potrebno je izvršiti mjerenja			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
	Tečnost za hlađenje može biti štetna ne samo za kvalitet vazduha, već i za atmosferu	Mora se koristiti samo oprema sa sredstvom za hlađenje odobrenim u Crnoj Gori	Prema deklaracijama ili specifikacijama opreme za hlađenje Prilikom kupovine, vizuelno tokom pregleda			Krajni korisnik Radnici	Krajni korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Plan upravljanja životnom sredinom broj 5 za fabriku za preradu mesa				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Neadekvatno upravljanje otpadnim vodama utiče na kvalitet površinskih voda i podzemnih voda i predstavlja rizik za javno zdravlje	<ul style="list-style-type: none"> - Ukupna potrošnja vode će se smanjiti - Moraju se koristiti sredstva za čišćenje koja ne sadrže fosfate - Dezinfekcija se vrši isključivo sa sredstvima koja sadrže peroksid - Određena vrsta otpada prevozi se isključivo suvim transportom - Smanjenje kontamiranih otpadnih voda odvojenim sakupljanjem krvi kroz sistem cjevovoda i kontejnere od nerđajućeg čelika, koje treba da isprazni ovlašćeno preduzeće - Tijela se moraju isprati hladnom vodom, kako bi se smanjila količina masti 	<p>Na izlazu, od strane ovlašćenog organa</p> <p>U skladu sa odredbama vodne dozvole i ekološkim odobrenjem</p>			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Rad objekta	Neadekvatno upravljanje otpadnim vodama utiče na kvalitet površinskih voda i podzemnih voda i predstavlja rizik za javno zdravlje	<ul style="list-style-type: none"> - Ugradnja separatora masti za predtretman otpadnih voda iz kuhinja, restorana, administrativnih zgrada i pranje vozila - Izgradnja tri odvojene kanalizacione mreže (atmosferske, tehnološke i fekalne) - Ugradnja rešetki na podnim odvodima i slivnicima - Kontrolirana upotreba soli - Zgrada i površine se prvo čiste sa suvim metodama, a zatim mokrim metodama - Tehnološke vode treba prethodno tretirati i poslati na biološki tretman otpadnih voda - Fekalne kanalizacione vode treba tretirati prije ispuštanja u receptor - Kišnica se ispušta u javnu kanalizacionu mrežu ili u receptor kao nezagađena. - 	Na izlazu, od strane ovlašćenog organa U skladu sa odredbama vodne dozvole i ekološkim odobrenjem			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
-------------	---	--	--	--	--	-----------------------------	--	--

Plan upravljanja životnom sredinom broj 5 za fabriku za preradu mesa				Troškovi		Institucionalna odgovornost		Komentari (npr. sekundarni uticaji)
Faza	Problem	Mjera za ublažavanje	Mjere praćenja	Instalirati / upravljati	Pratiti	Instalirati / upravljati	Pratiti	
Rad objekta	Neadekvatno upravljanje otpadom iz stočnih deponija i otpadom iz stomaka životinja predstavlja rizik za zdravlje i utiče na kvalitet vode, zemljišta i vazduha	Ove vrste otpada se sakupljaju u posebnom kontejneru i kompostiraju na deponiji. Kompostiranje se sastoji od odlaganja ostataka hrane i gomila stočnog otpada u naslagama u obliku prizme, do 4 m dužine i visine od 1 do 1,5 m. Jednom ili dva puta nedjeljno, naslage se miješaju, a 2-3 nedjelje kasnije kompost je spreman. Životinjske fekalije i đubrivo će se takođe sakupljati i kompostirati.	Na lokaciji kompostiranja i odlaganja otpada Vizuelno i putem praćenja računa za prenos otpada Redovno			Krajnji korisnik Radnici	Krajnji korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	
Rad objekta	Odlaganje reciklirajućeg otpada zauzima prostor na deponiji i uzrokuje nepotrebnu potrošnju novih prirodnih resursa	Papir i drugi slični otpad se odvojeno sakuplja i kao takav predaje ovlašćenom preduzeću				Krajnji korisnik Radnici	Krajni korisnik Radnici i Jedinica za upravljanje projektom	

Praćenje i izvještavanje

U sklopu redovnih aktivnosti nadzora koje sprovodi Projektni tim, biće pružena podrška Direktoratu za plaćanja u vidu kancelarijskih provjera dokumentacije, kao i za provjere na terenu kako bi se osigurala usklađenost projekata finansiranih iz Programa grantova sa politikama zaštite Svjetske banke. Obrazac za nadzor koji treba popuniti za terenske posjete i kontrole na licu mjesta je dat u nastavku.

Sve investicije će biti nadgledane od strane Projektnog tima i/ili određenih sektora MPRR-a, uz adekvatno izvještavanje koje se dostavlja i timu Svjetske banke. Dodatni detalji praksi monitoringa i izvještavanja biće u potpunosti razrađeni u sveobuhvatnom Operativnom priručniku za grantove.

Izveštaj o usklađenosti životne sredine - MIDAS 2 GRANTOVI	
1. Preduzeće zajmoprimac: 2. Kontakt osoba:	
3. Grad / Opština / Selo:	
4. Iznos prvobitnog zajma:	
5. Potrebna ekološka dozvola: datum: Izdana od:	
6.) Da li je Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom bio potreban tokom pripreme: (ako ne, pređite na pitanje 9. u nastavku)	
7. Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom završen / dostavljen na dan	
8. Rezimirane mjere za ublažavanje Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom:	
Mjera:	Status implementacije / glavni problemi / zabilježene razlike u odnosu na Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom:
9. Posjete lokaciji (datum):	
10. Molimo navedite glavne ekološke probleme koji su zabilježeni na lokaciji tokom posjete, ili koji se razlikuju od onog što je propisano u Planu za upravljanje životnom sredinom i društvom (ako je izrađen):	

11. Molimo navedite predložena poboljšanja koja će se pratiti tokom sljedeće posjete lokaciji:

12. Projekat je u potpunosti usklađen:	DA	Djelimično – preporučuju se poboljšanja	NE
--	----	---	----

13. Potpis ovlaštenog lica i datum:	
-------------------------------------	--

Ovaj izvještaj o stanju životne sredine mora biti pripremljen i popunjen od strane imenovanog ovlaštenog lica iz Proto-sektora za plaćanja tokom ili odmah nakon posjete lokaciji, potpisan i datiran i čuvan u evidenciji za određeni grant.

Odjeljak 2

Ekološko i društveno upravljanje Komponentom ribarstva

Modernizacija sektora ribarstva predviđena je u okviru komponente 3 projekta. Kroz ovu komponentu će se finansirati ulaganje javnog sektora radi ostvarivanja dva cilja: (i) povećanja produktivnog kapaciteta sektora investiranjem u osnovnu infrastrukturu koja će ribarima obezbijediti regulisane sigurne i sanitarne lučke i pristanišne kapacitete, i (ii) jačanja institucionalnog kapaciteta u sektoru kako bi se primijenila zajednička politika u oblasti ribarstva nakon pristupanja EU, i značajno ojačali administrativni, inspeksijski i kontrolni kapaciteti. Ovom komponentom će se finansirati sljedeće intervencije:

- Razvoj pristaništa i njihovih pomoćnih usluga. Strategija priobalnog urbanističkog planiranja je trenutno u fazi rasprave, a očekuje se da bude usvojena do kraja godine. Plan uključuje lokacije, tj. šest priobalnih gradova, gdje se mogu uspostaviti ribarski lučki i pristanišni kapaciteti. Međutim, preliminarne prioritetne lokacije koje će biti podržane projektom su određene kao luka Bar na jugu i eventualno Herceg Novi na sjeveru. Projekat će finansirati Tehničku podršku za međuagencijsku koordinaciju i stvaranje relevantne pravne osnove, kao i pripremu projekata i tehničkih specifikacija potrebnih za opremu i infrastrukturu. Nadalje, projekat će finansirati građevinske radove, uključujući izgradnju objekata za istovar, sortiranje, mjerenje, pakovanje, plasiranje ribe i obezbijediti stalne lokacije za snabdijevanje gorivom i zalivanje, ispumpavanje kaljužne vode, čišćenje i dezinfekciju brodova i opreme za upravljanje otpadom.

Podkomponenta 3.2: Izgradnja kapaciteta Uprave za ribarstvo i podrška Ribarskim udruženjima. Direktor za ribarstvo MPRR-a već ima koristi od raznih regionalnih programa koji podržavaju održivo upravljanje morskim resursima. Naučno učešće se uglavnom odvija preko Instituta za biologiju mora u Kotoru, dok sam Direktor dobija podršku u izradi pravila i propisa koji se odnose na sektor koji se približava punoj primjeni Zajedničke politike u oblasti ribarstva kada Crna Gora postane država članica. Projekat će stoga podržati obuku i materijale za ribarske inspektore kako bi im se omogućilo da rade u skladu sa zahtjevima EU. Značajna Tehnička podrška će biti pružena i Ribarskim udruženjima, s obzirom da će ona biti direktni korisnici sredstava iz Evropskog fonda za pomorstvo i ribarstvo koji će uglavnom pokriti dodatne troškove ribara za primjenu pravila i propisa Zajedničke politike u oblasti ribarstva.

Predviđa se da će investicije u infrastrukturu biti manjeg obima i da će se aktivnosti fokusirati na postojeće kapacitete ribarstva, kao što su oni uspostavljeni u Marini Bar, uz mogućnost nabavke kapaciteta za istovar, pakovanje i skladištenje. Zbog blizine mora potrebno je uspostaviti strožu kontrolu na mjestima čišćenja i dezinfekcije i prikupljanja otpadnih voda iz prostorija. Za ove radove biće korišćena data lista Plana upravljanja životnom sredinom i društvom. Za bilo koje obimnije radove, ako se smatra neophodnim, crnogorska procedura Procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) će se poštovati i dopuniti zahtjevima Svjetske banke u pogledu prihvatljivog Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom i javnih rasprava. MIDAS tim će blagovremeno uspostaviti kontakt sa timom Svjetske banke kako bi koordinirao ovakve napore, ukoliko je to potrebno, i osiguraće da se odgovarajuće aktivnosti iz kategorije A ne finansiraju u okviru ove Komponente. Specijalista za životnu sredinu Jedinice za implementaciju projekta pruža pomoć Jedinici za implementaciju projekta u određivanju detaljnog ispitivanja potrebnog za svaku aktivnost, u skladu sa zakonodavstvom o životnoj sredini u zemlji. Vrste aktivnosti i njihova kategorizacija su dati u nastavku kao smjernice.

<i>Primjer aktivnosti</i>	<i>Detaljno ispitivanje stanja životne sredine prema crnogorskom zakonu o Procjeni uticaja na životnu sredinu</i>	<i>Zahtjevi i kategorizacija Svjetske banke</i>
Infrastruktura malog obima i obnova ili rekonstrukcija postojećih lučkih kapaciteta	Ne postoji.	Kategorija B nižeg obima gdje će se primijeniti Kontrolna lista Plana za upravljanje životnom sredinom i društvom.
Nova infrastruktura na postojećim, određenim područjima marine. Razvoj novih luka, marina z jahte ili pristaništa za trajekte	Lista 2: Procjena uticaja na životnu sredinu može biti potrebna, određena na zahtjev Ministarstva	Kategorija B, koja zahtijeva Procjenu životne i društvene sredine/ Plan za upravljanje životnom sredinom i društvom. Takođe je potrebno savjetovanje sa timom Svjetske banke na osnovu uticaja na međunarodnim plovne puteve.
Trgovačke luke sa svom pripadajućom infrastrukturuom povezane sa kopnom i druge spoljne luke koje mogu prihvatiti brodove preko 1350 tona	Potrebna je puna Procjena uticaja na životnu sredinu	Projekat kategorije A se ne može finansirati u okviru MIDAS 2

Kontrolna lista Plana za upravljanje životnom sredinom (EMP) će biti integrisana u tendersku dokumentaciju za sve radove, kao i nadzor. Redovni izveštaji o nadzoru koriste se za izvještavanje o sprovođenju Kontrolne liste EMP-a, sve pritužbe dobijene na licu mjesta i druga srodna pitanja.

OPŠTI PODACI O PROJEKTU I LOKACIJI

INSTITUCIONALNI & ADMINISTRATIVNI				
Država	Crna Gora			
Naziv projekta	MIDAS 2			
Obim projekta i aktivnost				
Institucionalni aranžmani (Ime i kontakt detalji)	SB (Vođa projektnog tima) (Vođa projekta)	Upravljanje projektom	Lokalni partner i / ili korisnik	
Aranžmani za implementaciju (Ime i kontakt detalji)	Nadzor mjera zaštite	Nadzor lokalnog partnera	Nadzor lokalnog inspektorata	Izvođač
OPIS LOKACIJE				
Naziv lokacije				
Opis lokacije				Prilog 1: ☐ DA ☐ NE
Ko je vlasnik zemljišta?				
Opis geografskog, fizičkog, biološkog, geološkog, hidrografskog i socio-ekonomskog konteksta				
Lokacije i udaljenost za nabavku materijala, naročito agregata, vode, kamenja?				
ZAKONODAVSTVO				
Navedite nacionalno & lokalno zakonodavstvo i dozvole koje se odnose na projektnu aktivnost				
JAVNA RASPRAVA				
Navedite kada / gdje se održala javna rasprava?				
IZGRADNJA INSTITUCIONALNOG KAPACITETA				
Da li će biti nekog vida izgradnje kapaciteta?	☐ NE ili ☐ DA ako Da, Prilog 2 uključuje program za izgradnju kapaciteta			

INFORMACIJE O ZAŠTITNIM MJERAMA

SKRINING UTICAJA NA ŽIVOTNU / DRUŠTVENU SREDINU			
	Aktivnost	Status	Pokrenute aktivnosti
Da li će aktivnosti na lokaciji obuhvatiti / uključiti nešto od navedenog?	A. <u>Rekonstrukcija zgrada</u>	☐ Da ☐ Ne	<u>Vidi Odjeljak A ispod</u>
	B. <u>Neznatna nova izgradnja</u>	☐ Da ☐ Ne	<u>Vidi Odjeljak A ispod</u>
	C. Individualni sistem za tretman otpadnih voda	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak B ispod
	D. Istorijski objekat(i) i oblasti	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak C ispod
	E. Kupovina zemljišta ³	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak D ispod
	F. Opasni ili toksični materijali ⁴	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak E ispod
	G. Uticaji na šume i/ili zaštićena područja	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak F ispod
	H. Rukovanje / upravljanje medicinskim otpadom	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak G ispod
	I. Bezbjednost saobraćaja i pješaka	☐ Da ☐ Ne	Vidi Odjeljak H ispod

³ Kupovina zemljišta uključuje raseljavanje ljudi, promjenu načina života, ugrožavanje privatnog vlasništva, tj, zemljište koje se kupuje/prenosi i utiče na ljude koji žive i/ili bespravno naseljavaju i /ili vode posao (kioske) na zemljištu koje se kupuje.

⁴ Toksični /opasni materijali uključuje, ali nisu ograničeni na azbest, toksične boje, štetne rastvarače za uklanjanje olovne boje itd.

MJERE ZA UBLAŽAVANJE

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MJERA ZA UBLAŽAVANJE
0. Opšti uslovi	Informisanje i bezbjednost radnika	<ul style="list-style-type: none"> (a) Lokalne građevinske i ekološke inspekcije i zajednice su obaviještene o predstojećim aktivnostima (b) Javnost je obaviještena o radovima putem odgovarajućeg obavještenja u medijima i ili na javno dostupnim lokacijama (uključujući lokaciju radova) (c) Sve zakonom propisane dozvole su pribavljene za izgradnju i/ili rekonstrukciju (d) Svi radovi će biti sprovedeni na siguran i disciplinovan način koji ima za cilj da smanji uticaje na susjedne stanovnike i životnu sredinu. (e) Lična zaštitna oprema radnika će biti u usklađenosti sa međunarodnom dobrom praksom (uvijek kacige, po potrebi maske i zaštitne naočare, pojasevi i zaštitne čizme) (f) Odgovarajuće označavanje gradilišta će informisati radnike o ključnim pravilima i propisima koje treba poštovati. (g) Angažovanje poslodavaca (h) Pravilne procedure u pogledu projekta i bezbjednosti (i) Redovno uklanjanje otpada
A. Aktivnosti opšte rekonstrukcije i/ili izgradnje	Kvalitet vazduha	<ul style="list-style-type: none"> (a) Tokom unutrašnjeg rušenja (pneumatsko bušenje/rušenje zidova) prašina će biti potisnuta stalnim prskanjem vode i/ili ugradnjom zaštitnih ograda na gradilištu. (b) Držite šut od rušenja na kontrolisanom području i prskajte ga vodenom maglom kako bi se smanjila prašina od šuta. (c) Okolnu sredinu treba čuvati od smeća i čvrstog otpada (glina) kako bi se smanjila prašina. (d) Na gradilištu neće biti otvorenog paljenja građevinskog /otpadnog materijala (e) Neće biti prekomjernog praznog hoda građevinskih vozila na gradilištima
	Akustično okruženje	<ul style="list-style-type: none"> (a) Građevinska buka će biti ograničena na ograničene vremenske intervale navedene u dozvoli (b) Korišćenje adekvatnih metoda i opreme za izgradnju u naseljenom području. (c) Tokom radova poklopci motora generatora, vazdušnih kompresora i druge pogonske mehaničke opreme treba da bude zatvoreni, a oprema postavljena što je moguće dalje od stambenih zona
	Kvalitet vode	<ul style="list-style-type: none"> (a) Na gradilištu će biti uspostavljene odgovarajuće mjere za kontrolu erozije i sedimenata, npr. bale sijena i/ili ograde od mulja kako bi se spriječilo pokretanje sedimenata sa gradilišta koje uzrokuje prekomjerno zamućenje okolnih potoka i rijeka.
	Upravljanje otpadom	<ul style="list-style-type: none"> (a) Putevi i lokacije za sakupljanje i odlaganje otpada utvrđuju se za sve glavne vrste otpada koje bi mogle nastati tokom aktivnosti izgradnje. (b) Čvrsti otpad će se sakupljati i odlagati na propisan način u skladu sa zakonodavstvom u oblasti zaštite životne sredine u vezi sa aktivnostima rekonstrukcije (c) Evidencija o odlaganju otpada će se čuvati kao dokaz o realizaciji pravilnog upravljanju otpadom . (d) Kad god je to izvodljivo, izvođač će ponovo koristiti i reciklirati odgovarajuće i održive materijale (osim azbesta)
B. Sistem prečišćavanja otpadnih voda	Kvalitet vode	<ul style="list-style-type: none"> (a) Pristup rukovanju sanitarnim otpadom i otpadnim vodama sa gradilišta (instalacija ili rekonstrukcija) moraju biti odobreni od strane organa lokalne uprave (b) Prije ispuštanja u prijemne vode, otpadne vode iz pojedinačnih sistema otpadnih voda moraju se tretirati kako bi se ispunili minimalni kriterijumi kvaliteta utvrđeni nacionalnim smjernicama o kvalitetu otpadnih voda i prečišćavanju otpadnih voda. (c) Građevinska vozila i mašine će se prati samo na određenim mjestima gdje oticanje neće zagađivati prirodna površinska vodna tijela.
C. Istorijski objekti	Kulturna baština	<ul style="list-style-type: none"> (a) Ako je objekat zaštićeni istorijski objekat, u neposrednoj blizini takvog objekata ili se nalazi u zaštićenom istorijskom području, organi lokalne vlasti se obavještavaju radi izdavanja odobrenja/dozvola kako bi se sve građevinske aktivnosti sprovodile u skladu sa lokalnim i nacionalnim zakonodavstvom. (b) Osigurati primjenu odredbi tako da se otkrivanje artefakata ili drugih mogućih "slučajnih nalaza" tokom iskopavanja ili izgradnje bilježi i evidentira, kontaktiraju nadležni organi i odgode ili izmijene radovi vodeći računa o takvim nalazima.

AKTIVNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MJERA ZA UBLAŽAVANJE
D. Kupovina zemljišta	Plan / okvir za kupovinu zemljišta	(a) Ukoliko se nije očekivala eksproprijacija zemljišta, ali je potrebna, ili ako se nije očekivao gubitak pristupa prihodu zakonitih ili nezakonitih korisnika zemljišta, ali se može dogoditi, mora se odmah konsultovati vođa radne grupe Banke. (b) Sprovede se odobreni Plan / Okvir za kupovinu zemljišta (ako to zahtijeva projekat)
E. Toksični materijali	Upravljanje azbestom	(a) Ako se azbest nalazi na lokaciji projekta, mora se jasno označiti kao opasan materijal (b) Kada je moguće, azbest će se adekvatno zatvoriti i zapečatiti kako bi se izloženost svela na najmanji mogući nivo (c) Prije uklanjanja (ukoliko je neophodno) azbest će se obraditi sredstvom za kvašenje kako bi se minimizirala količina prašine od azbesta (d) Azbestom će rukovati i odlagaće ga obučeni i iskusni profesionalci (e) Ako je azbestni materijal privremeno uskladišten, otpad treba da bude bezbjedno zatvoren unutar zatvorenih kontejnera i propisno označen. Biće preduzete bezbjednosne mjere protiv neovlašćenog uklanjanja sa lokacije. (f) Uklonjeni azbest se neće ponovo koristiti
	Upravljanje toksičnim / opasnim otpadom	(a) Sve opasne ili toksične materije koje se privremeno skladište na gradilištu stavljaју se u sigurne kontejnere s detaljnim oznakama o sastavu, svojstvima i načinu rukovanja (b) Kontejneri sa opasnim materijama stavljaју se u nepropusni kontejner kako bi se spriječilo curenje i ispuštanje (c) Otpad odvoze prevoznici sa specijalnom dozvolom i odlažu na za to predviđeno mjesto. (d) Boje sa toksičnim sastojcima ili rastvarači ili boje na bazi olova se neće koristiti
F. Uticaj na šume, močvare i/ili zaštićena područja	Zaštita	(a) Sva priznata prirodna staništa i zaštićena područja u neposrednoj blizini aktivnosti neće biti oštećena niti eksploatisana, svom osoblju će biti striktno zabranjen lov, branje, sječa i druge štetne aktivnosti. (b) Okolne močvarna područja i potoci moraju biti zaštićeni od posljedica građenja odgovarajućim sredstvima za kontrolu erozije i sedimentata, uključujući, ali ne ograničavajući se na bale sijena i zaštitne ograde od mulja (c) U okolnim područjima neće biti nikakvih nedozvoljenih jama, kamenoloma ili odlagališta otpada, posebno ne u zaštićenim područjima.
G. Odlaganje medicinskog otpada	Infrastruktura za upravljanje medicinskim otpadom	(a) U skladu sa nacionalnim propisima, izvođač radova će osigurati da novoizgrađeni i/ili obnovljeni objekti zdravstvene zaštite posjeduju zadovoljavajuću infrastrukturu za rukovanje i odlaganje medicinskog otpada; što uključuje, ali se ne ograničava na: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Posebne objekte za odvojeno prikupljanje medicinskog otpada (uključujući oštre instrumente "oštrice" i ljudsko tkivo ili tečnosti) od drugog odlaganja otpada; i ▪ Postojanje odgovarajućih objekata za skladištenje medicinskog otpada; i ▪ Ako aktivnost uključuje liječenje u objektu, odgovarajući načini odlaganja postoje i funkcionišu
H Bezbjednost saobraćaja i pješaka	Direktna ili indirektna opasnost za javni saobraćaj i pješake zbog aktivnosti izgradnje	(b) U skladu sa nacionalnim propisima, izvođač radova će osigurati odgovarajuću zaštitu gradilišta i regulisanje saobraćaja u vezi sa izgradnjom. Navedeno uključuje, ali nije ograničeno na <ul style="list-style-type: none"> ▪ Signalizaciju, znakove upozorenja, prepreke i preusmjerenje saobraćaja: lokacija će biti jasno vidljiva i javnost upozorena na sve potencijalne opasnosti ▪ Sistem upravljanja saobraćajem i obuka osoblja, naročito za pristup gradilištu i gusti saobraćaj u blizini gradilišta. Obezbeđivanje sigurnih prolaza i prelaza za pješake na mjestima na kojima saobraćaj u vezi sa izgradnjom pravi smetnje. ▪ Usklađivanje radnog vremena sa lokalnim saobraćajem, npr. izbjegavanje većine prevoznih aktivnosti u vrijeme saobraćajnih gužvi ili u vrijeme kretanja stoke ▪ Aktivno upravljanje saobraćajem od strane obučenog i vidljivog osoblja na lokaciji, ako je to potrebno za siguran i pogodan prolaz građana. ▪ Obezbeđivanje sigurnog i kontinuiranog pristupa poslovnim objektima, prodavnicama i stambenim objektima u toku izvođenja radova, ako objekti ostaju otvoreni za javnost
I. Izvođenje radova na istraživanju lokacije	Zaštita prirodne sredine i biodiverziteta	(a) Smanjivanje prisustva osoblja i prometa vozila, (b) Držati se što je više moguće postojećih puteva i staza, (c) Iznošenje cjelokupnog otpada nakon završetka radova (d) Obezbeđivanje sigurnog prolaza za osoblje i prolaznike, obezbeđivanje radnih područja i ograničavanje pristupa tokom izvođenja opasnih aktivnosti (npr. prilikom upotrebe eksploziva za seizmička ispitivanja)

D) PLAN MONITORINGA ŽIVOTNE SREDINE

Faza	Što (je parametar koji treba pratiti?)	Gdje (je parametar koji treba pratiti?)	Kako (treba pratiti parametar?)	Kada (Definisati učestalost i/ili kontinuirano?)	Zašto (se parametar prati?)	Troškovi (ako nisu uključeni u budžet projekta)	Ko (je odgovoran za praćenje?)
Tokom pripreme aktivnosti	upravljanje pristupom gradilištu dostupnost postrojenja za odlaganje otpada informisanje i ugovor o pristupu sa zaposlenima	lokacija gradilišta	provjerite da li nacrt i planiranje projekta predviđaju postupke detaljnog nadzora	Na početku ugovora	bezbjednost građanstva, blagovremeno otkrivanje uskih grla za odlaganje otpada	marginalni, u okviru budžeta	Izvođač, Jedinica za upravljanje projektom
Tokom sprovođenja aktivnosti	(a) Građevinski otpad (uključujući kontaminirana zemljišta) (b) Čvrsti otpad upravljanje otpadnim vodama tretman prirodnog okruženja bezbjednost osoblja i prolaznika	(a) Na odobrenim / licenciranim mjestima (b) Na odobrenim / licenciranim po mogućstvu sanitarnim deponijama lokacija za izvođenje radova	a) Konsultant za nadzor (b) Konsultant za nadzor vizuelno / analitički ako postoji sumnja vizuelno	(a) U vrijeme odlaganja (b) U vrijeme odlaganja dnevno / kontinuirano	(a) Obezbijediti ispravno odlaganje otpada i opasnih materija (b) Obezbijediti sprječavanje zagađenja zemljišta, vode i prirode zbog nepravilnog odlaganja otpada zdravlje i bezbjednost na javnom i radnom mjestu obezbjedivanje zaštite prirodnog okruženja	marginalni, u okviru budžeta	Izvođač, Jedinica za upravljanje projektom
Tokom nadzora aktivnosti	kompletno uklanjanje otpada i uredno odlaganje	u blizini potencijalnih ugroženih stanovnika	vizuelno i putem konsultacija sa lokalnim korisnicima zemljišta i vlasnicima zemljišta	nakon završetka radova do postizanja konačne usaglašenosti	izbjegavanje negativnih uticaja prirodnog okruženja izbegavanje slučajnog odlaganje u more	marginalni, u okviru budžeta	Izvođač, Jedinica za upravljanje projektom

Odjeljak 3

Integrirani plan upravljanja štetočinama

Uvod

Drugi Projekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede Crne Gore (MIDAS2) klasifikovan je kao projekat kategorija B životne sredine i aktivira politiku zaštite o Procjeni uticaja na životnu sredinu. Pored toga, projekat aktivira politiku zaštite o Upravljanju štetočinama. S obzirom na potencijalne uticaje na životnu sredinu i sveukupne uticaje koji su povezani sa nepravilnim korišćenjem pesticida i uticajima koji su povezani sa povećanom poljoprivrednom proizvodnjom, jasno je da plan za upravljanje štetočinama mora biti uspostavljen. Kroz odredbe ovog Plana za upravljanje štetočinama Tim za upravljanje projektom će osigurati da se svi pesticidi koji su dozvoljeni (ili odobreni i registrovani) koriste na najbezbedniji način.

Projekat MIDAS2 ne obezbjeđuje finansiranje ili nabavku pesticida, niti će podržati uvođenje novih praksi upravljanja štetočinama, ili dovesti do znatnog povećanja upotrebe pesticida. Međutim, sa aktivnostima poljoprivrednih savjetodavnih službi i programom ruralnog razvoja, upotreba pesticide se može donekle povećati, pa Projekt stoga podliježe ovom Integrisanom planu upravljanja štetočinama (IPMP).

IPMP obezbjeđuje okvir za razvoj Integrisanog programa upravljanja štetočinama za poljoprivredne usjeve i stoku na projektnim područjima, koji će pomoći u identifikaciji, razumijevanju i upravljanju problemima štetočina u razvoju poljoprivrede i kao takav adekvatno zaštitio zdravlje ljudi i životinja kao i životnu sredinu od pratećih negativnih uticaja. Pored toga, IPMP će pomoći u zaštiti prirodnog ekosistema i prirodnih agenasa koji su korisni i koji se bore protiv štetočina, oprašivanja itd. IPMP će takođe pomoći u uspostavljanju okvira za kritičku analizu aktivnosti kao što su uvođenje invazivnih vrsta, transport i skladištenje pesticida, upravljanje ostacima pesticida i otpadnom ambalažom i druge neželjene posljedice korišćenja pesticida. IPMP će takođe povezati aktivnosti tima MPRR, edukaciju i podizanje svijesti, kao i druge projekte i aktivnosti organizacija za integrisano upravljanje štetočinama.

Na osnovu ovog Plana, tim MPRR-a će razviti ciljne programe za poljoprivrednike u cilju edukacije i podizanja svijesti. Pored toga, tim MPRR-a će uspostaviti sistem praćenja i evaluacije kako bi se osigurala usklađenost sa IPMP.

Neki od potencijalnih problema vezanih za štetočine i upravljanje štetočinama su dati u donjoj tabeli:

<i>Projektna aktivnost / rezultat / problem</i>	<i>Potencijalni problem</i>	<i>Mjera za ublažavanje</i>
Nemogućnost prepoznavanja potrebe za odgovarajućim upravljanjem štetočinama može dovesti do nepravilne upotrebe pesticida	Može se primijeniti nepravilni tip upravljanja štetočinama u neodgovarajućim količinama	Uključiti analizu i utvrditi potrebu za upravljanjem štetočinama kao prvi korak u svim obrazovnim aktivnostima
Povećanje poljoprivredne produktivnosti uz očuvanje osnove prirodnih resursa	Povećana upotreba i samim tim oslanjanje na hemijske pesticide	Podići svijest i sprovesti IPMP
Povećanje prihoda od povećane poljoprivredne proizvodnje	Promjene u praksi upravljanja štetočinama	Podići svijest i sprovesti IPMP, promovisati prirodne prakse upravljanja štetočinama

Unaprjeđenje izvoza poljoprivrednih proizvoda	Upotreba pesticida može ugroziti kvalitet proizvoda i učiniti ga neprihvatljivom	Podići svijest i sprovesti IPMP. Pobrinite se da su poljoprivrednici svjesni takvih standarda i zahtjeva.
Obuka za intenziviranje poljoprivrede, promjene u praksi	Upravljanje štetočinama mora biti u skladu sa IPMP	Uključiti IPMP u program obuke, obezbijediti detalje o specifičnim metodama koje će se koristiti
Dostupnost pesticida neobučeni poljoprivrednicima predstavlja rizik	Nedostatak obuke može dovesti do nepravilne upotrebe	Osigurati da poljoprivrednici pohađaju obuku, sprovode monitoring i evaluaciju, jasno informisati o listama preporučenih pesticida naspram listi zabranjenih pesticida
Neppravilno skladištenje pesticida i nepravilno upravljanje otpadom ambalažom od pesticida i ostacima pesticida predstavljaju prijetnju	Nedostatak obuke može dovesti do nepravilnog skladištenja i upravljanja otpadom što predstavlja prijetnju za životnu sredinu i zdravlje ljudi	Osigurati da poljoprivrednici pohađaju obuku, sa posebnim mjerama za skladištenje i upravljanje.

Propisno integrisano upravljanje štetočinama uključuje cjeloviti ciklus, sastavljen od sljedećih komponenti:

1. Utvrđivanje potrebe za upravljanje štetočinama
2. Izbor odgovarajućih pesticida
3. Promocija alternativnih metoda upravljanja štetočinama
4. Bezbjedan transport i skladištenje pesticida
5. Sprovođenje i primjena (u dozvoljenim dozama) pesticida i
6. Upravljanje preostalim/ neiskorišćenim pakovanjima pesticida
7. Edukacija poljoprivrednika za sve segmente upravljanja štetočinama (od utvrđivanja potrebe do upravljanje otpadom od pesticida)

Ključni cilj ovog plana koji se odnosi na pravilno upravljanje štetočinama i njegovu promociju jeste držanje štetočina ispod ekonomski štetnih nivoa, a ne njihovo istrebljenje. Stope primjene moraju uvijek biti u skladu sa stopama koje preporučuje originalni proizvođač. Ovo nije neophodno samo iz razloga zaštite životne sredine, već doprinosi i ukupnoj djelotvornosti ove aktivnosti.

Zahtjevi Svetske banke OP 4.09

Ovaj Integrisani plan za upravljanje štetočinama se bavi potrebom MIDAS2 da prati i ublaži negativne uticaje projekta na životnu sredinu (i zdravlje) promovisanjem upravljanja štetočina zasnovanog na ekosistemu, čija će implementacija dovesti do usklađenosti sa Politikom zaštite Svjetske banke OP 4.09 o upravljanju štetočinama. Ciljevi OP 4.09 su: (i) da se osigura primjena dobre prakse u projektima koje finansira Svjetska banka, (ii) izbjegava prekomjerna upotreba

pesticida i (iii) promoviše ekološki prihvatljivo i održivo upravljanje štetočinama. Njegovi ciljevi uključuju: (i) minimiziranje opasnosti po životnu sredinu i zdravlje u vezi sa upotrebom pesticida, (ii) nastojanje da se osigura da aktivnosti upravljanja štetočinama poštuju pristup Integriranog upravljanja štetočinama (IPM) i (iii) razvoj nacionalnih kapaciteta za primjenu zaštite usjeva i regulisanja pesticida na bazi integriranog upravljanja štetočinama. Cjelokupni pristup upravljanja štetočinama zasniva se na kapacitetu regulatornog okvira i institucija u zemlji kako bi se promovisalo i podržalo bezbjedno, efikasno i ekološki prihvatljivo upravljanje štetočinama.

Politika zaštite Svjetske banke OP 4.09 propisuje da "u pružanju pomoći zajmodavcima za upravljanje štetočinama koje utiču na poljoprivredu ili javno zdravlje, Banka podržava strategiju koja promoviše korišćenje bioloških ili ekoloških metoda kontrole i smanjuje oslanjanje na sintetičke hemijske pesticide" i "prilikom procjene projekta koji će uključiti upravljanje štetočinama, Banka procjenjuje kapacitete regulatornog okvira i institucija u zemlji kako bi promovisala i podržala bezbjedno, djelotvorno i ekološki prihvatljivo upravljanje štetočinama. Po potrebi, Banka i zajmoprimac se uključuju u komponente projekta kako bi ojačali takve kapacitete ". Pored toga, "Banka ne finansira formulisane proizvode koji spadaju u klasu 1A i 1B SZO ili formulacije proizvoda u klasi II, ako (a) u zemlji ne postoje ograničenja u njihovoj distribuciji i korišćenju; ili (b) će ih vjerovatno koristiti ili će biti dostupni nekvalifikovanom osoblju, poljoprivrednicima ili drugima kojima nedostaje obuka, oprema i postrojenja za pravilno rukovanje, skladištenje i primjenu ovih proizvoda ".

Institucionalna odgovornost i pravna pozadina

Tim MPRR-a će biti zadužen za aktivnosti na implementaciji ovog Integriranog plana upravljanja štetočinama, posebno u vezi sa praksama i normama Dobre poljoprivredne prakse (GAP) i EuroGAP-a.

Tim MPRR-a će obezbijediti implementaciju Integriranog plana upravljanja štetočinama kroz obuke, nadzor nad aktivnostima na poljoprivrednim gazdinstvima i na kraju praćenje i evaluaciju projektnih aktivnosti i usklađivanje sa Integriranim planom upravljanja štetočinama. Tim MPRR-a će formulisati godišnji plan rada za implementaciju Integriranog plana upravljanja štetočinama, uključujući planove i troškove za: (i) obuke za osoblje, (ii) obuke sa mjestom održavanja, dostupnošću i materijalima za poljoprivrednike, (iii) potencijalne aktivnosti demonstracije za poljoprivrednike, (iv) terenske posjete kako bi se osigurala usklađenost ili pružio savjet, (v) koordinaciju sa drugim jedinicama MPRR-a.

Ovaj Integrirani plan upravljanja štetočinama uzima u obzir zakone o pesticidima i upravljanju štetočinama koji su na snazi u Crnoj Gori, kao što su: Zakon o sredstvima za zaštitu bilja ("Službeni list Crne Gore", broj 51/08 i 18/14) i Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja ("Službeni list Crne Gore", broj 57/16).

Pored toga, Integrirani plan upravljanja štetočinama je u skladu sa Direktivom Savjeta EU 79/117 / EEZ o zabrani plasiranja na tržište i korišćenju sredstava za zaštitu bilja koja sadrže određene aktivne supstance i Direktivom Savjeta 91/414/EEZ o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja. Integrirani plan upravljanja štetočinama takođe sadrži listu pesticida prema Klasifikaciji pesticida Svjetske zdravstvene organizacije.

Sredstva za zaštitu bilja koja su dozvoljena za upotrebu u Crnoj Gori su u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja ("Službeni list Crne Gore", br. 51/08 i 18/14), Listi registrovanih sredstava za zaštitu bilja dozvoljenih za upotrebu u Crnoj Gori ("Sl. List Crne Gore ", broj 43/17). Ova lista je u skladu sa Implementacionom Regulativom Komisije (EU) br. 540/2011 od 25. maja 2011. godine kojom se sprovodi Regulativa (EZ) br. 1107/2009 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu liste odobrenih aktivnih supstanci.

Lista klasifikacije pesticida - SZO (izvor: SZO - Preporučena klasifikacija pesticida prema opasnosti i Smjernice za klasifikaciju, 2009).

Tabela 1. Izuzetno opasni aktivni sastojci pesticida tehničkog stepena (Klasa 1a) - NISU dozvoljeni u projektu

Aldicarb	Difethialone	Parathion-methyl
Brodifacoum	Diphacinone	Phenylmercury acetate
Bromadiolone	Disulfoton	Phorate
Bromethalin	Ethoprophos	Phosphamidon
Calcium cyanide	Flocoumafen	Sodium fluoroacetate
Captafol	Fonofos	Sulfotep
Chlorethoxyfos	Hexachlorobenzene	Tebupirimfos
Chlormephos	Mercuric chloride	Terbufos
Chlorophacinone	Mevinphos	
Difenacoum	Parathion	

Tabela 2. Visoko opasni aktivni sastojci pesticida tehničkog stepena (Klasa 1b) - NISU dozvoljeni u projektu

Acrolein	Ethiofencarb	Omethoate
Allyl alcohol	Famphur	Oxamyl
Azinphos – ethyl	Fenamiphos	Oxydemeton-methyl
Azinphos – methyl	Flucythrinate	Paris green (C)
Blasticidin – S	Fluoroacetamide	Pentachlorophenol
Butocarboxim	Formetanate	Pindone
Butoxycarboxim	Furahiocarb	Pirimphos-ethyl
Cadusafos	Heptenophos	Propaphos
Calcium arsenate	Isazofos	Propetamphos
Carbofuran	Isofenphos	Sodium arsenite
Chlorfenvinphos	Isoxathion	Sodium cynide
3-chloro-1,2-propanediol	Lead arsenate	Strychnine
Coumphos	Mecarbam	Tefluthrin
Coumatetralyl	Mercuric oxide	Thallium sulfate
Zeta-cypermethrin	Methamidophos	Thiofanox
Demeton-S-methyl	Methidathion	Thiometon
Dichlorvos	Methiocarb	Triazophos
Dicrotophos	Methomyl	Vamidothion
Dinoterb	Monocrotophos	Warfarin
Edinofenphos	Nicotine	Zinc phosphide

Tabela 3. Umjereno opasni aktivni sastojci pesticida tehničkog stepena (Klasa II) (opšti naziv) – NISU dozvoljeni u projektu

Alanycarb	Endosulfan	Paraquat
Anilofos	Endothal-sodium	Pebulate
Azaconazole	Esfenvalerate	Permethrin
Azocyclotin	Ethion	Phenthoate
Bendiocarb	Etrimfos	Phosalone
Bensulide	Fenitrothion	Phoxim
Bifenthrin	Fenobucarb	Piperophos
Bilanafos	Fenpropidin	Pirimicarb
Bioallethrin	Fenprothrin	Prallethrin
Bromoxynil	Fenthion	Profenofos
Brobuconazole	Fentin acetate	Propiconazole

Bronopol	Ferentin hydroxide	Propoxur
Butamifos	Fenvalerate	Prosulfocarb
Butylamine	Fipronil	Prothiofos
Carbaryl	Fluxofenim	Pyraclufos
Carbosulfan	Formothion	Pyrazophos
Cartap	Fuberidazole	Pyrethrins
Chloralose	Gamma-HCH	Pyroquilon
Chlordane	Guazatine	Quinalphos
Chlorfenapyr	Haloxifop	Quizalofop-p-tefuryl
Chlorphonium chloride	Heptachlor	Rotonene
Chlorpyrifos	Imazalil	Sodium fluoride
Copper sulfate	Iminoctadine	Spiroxamine
Cuprous oxide	loxynil	Suiprofos
Cyanazine	loxynil octanoate	Terbumeton
Cyanophos	Isoprocarb	Tetraconazole
Cyfluthrin	Lambda-cyhalothrin	Thiacloprid
Beta-cyfluthrin	Mercurous chloride	Thiobencarb
Cyhalothrin	Metaldehyde	Thiocyclam
Cypermethrin	Metam-sodium	Thiodicarb
Alpha-cypermethrin	Methacrifos	Triazamate
Cyphenothrin	Methasulfocarb	Trichlorfon
Deltamethrin	Methyl isothiocyanate	Tricyclazole
Diazinon	Metolcarb	Tridemorph
Difenzoquat	Metribuzin	Vernolate
Dimethoate	Molinate	Xylylcarb
Dinobuton	Nabam	
Diquat	Naled	

Tabela 4. Slabo opasni aktivni sastojci pesticida tehničkog stepena (Klasa III) (opšti naziv) – dozvoljeni u projektu prema Integrisanom planu upravljanja štetočinama

Acephate	Chlormequat (chloride)	Dichlorbenzene
Acetochlor	Chloracetic acid	Dichlorophen
Acifluorfen	Chlorthiamid	Dichlorprop
Alachlor	Copper hydrixide	Diclofop
Allethrin	Copper oxychloride	Dienochlor
Ametryn	Cucloate	Diethyltoluamide
Amitraz	Cyhexatin	Difenoconazole
Azamethiphos	Cymoxanil	Dimepiperate
Bensultap	Cyproconazole	Dimethachlor
Bentazone	Dazomet	Dimethamethryn
Bromofenoxim	Desmethryn	Dimethipin
Butroxydim	Dicamba	Dimethylarsinic acid
Chinomethionat	Dichlormid	Diniconazole

Tabela 5. Aktivni sastojci pesticida tehničkog stepena koji vjerovatno ne predstavljaju akutnu opasnost u redovnoj upotrebi (opšti naziv) - dozvoljeni

Aclonifen	Fenoxycarb	Oxine-copper
Acrinathrin	Fenpiclonil	Oxyfluorfen
Aminopyralid	Ferbam	Pencycuron
Amitrole	Florasulam	Penoxsulam
Anthraquinone	Flucarbazone-sodium	Pentanochlor

Azimsulfuron	Flucycloxuron	Phenmedipham
Azoxystrobin	Fludioxonil	Phenothrin
Benfluralin	Flumetralin	Phosphorus acid
Benomyl	Flumetsulam	Phthalide
Benoxacor	Fluometuron	Picloram
Bensulfuron-methyl	Flupropanate	Piperonyl butoxide
Bifenazate	Flupyrsulfuron	Pretilachlor
Bifenox	Flurenol	Primisulfuron
Bioresmethrin	Fluridone	Procymidone
Bitertanol	Fluroxypyr	Prodiamine
Boscalid	Fluthiacet	Propamocarb
Bromacil	Flutolanil	Propaquizafop
Bromobutide	Folpet	Propazine
Bromopropylate	Fosetyl	Propham
Captan	Gibberellic acid	Propineb
Carbendazim	Hexaflumuron	Propyzamide
Carbetamide	Hexythiazox	Prothioconazole
Carpropamid	Hydroprene	Pyrazolynate
Chloransulam methyl	2-Hydroxyethyl octyl sulphide	Pyrazosulfuron
Chlorantraniliprole	Imazamethabenzmethyl	Pyriminobac
Chlorfluazuron	Imazapyr	Pyriproxyfen
Chlorothalonil	Imazaquin	Quinmerac
Chlorotoluron	Imazethapyr	Quinoxyfen
Chlorpropham	Imibenconazole	Quintozene
Chlorsulfuron	Inabenfide	Rimsulfuron
Cinosulfuron	Iprovalicarb	Siduron
Clomeprop	Isoxaben	Simazine
Cloxyfonac	Kasugamycin	Spinetoram
Cryolite	Lenacil	Sulfometuron
Cycloprothrin	Maleic hydrazide	Tebufenozide
Cyclosulfamuron	Mancozeb	Tebutam
Cyhalofop	Mandipropamid	Tecnazene
Daimuron	Maneb	Teflubenzuron
Dalapon	Mefenacet	Terbacil
Daminozide	Mepanipyrim	Tetradifon
Desmedipham	Mepronil	Tetramethrin
Dichlofluanid	Methoprene	Thifensulfuron-methyl
Diclomezine	Methoxychlor	Thifluzamide
Diclosulam	Methoxyfenozide	Thiophanate-methyl
Diethofencarb	Metiram	Tiocarbazil
Dikegulac	Metosulam	Tolclofos-methyl
Dimethomorph	Metsulfuron methyl	Tolylfluanid
Dimethyl phthalate	2-(1-Naphthyl) acetamide	Transfluthrin
Dipropyl isocinchomerate	Napropamide	Triasulfuron
Dithiopyr	Naptalam	Tribenuron
Ethalfluralin	Neburon	Trifloxystrobin
Ethirimol	Niclosamide	Triflumuron
Ethofumesate	Nicosulfuron	Trifluralin
Ethyl butylacetylaminopropionate	Nitrothal-isopropyl	Triflusulfuron-methyl
Etofenprox	Norflurazon	Triforine
Famoxadone	Novaluron	Validamycin
Fenclorazole	Noviflumuron	Vinclozolin
Fenclorim	Oryzalin	Zineb
Fenfuram	Oxabetrinil	Zoxamide
Fenhexamid	Oxadiazon	

Tabela 6: Opšti pregled podataka iz oblasti poljoprivrede i ribarstva i povezanih uticaja

Značajna komponenta životne sredine	Podaci o poljoprivredi i ribarstvu																						
	Sjeme	Pedigre sjeme	Dubrava	Pesticidi	Čistokrvna goveda	Stoka za završnu obradu	Kupovina zemljišta	Traktori	Prigrama zemljišta	Drugo poljoprivredno	Sitna oprema	Sušenje žita	Oprema za navodnjavanje	Ostala vozila	Skladišni objekti	Ostali skladišni prostori	Postavljanje ograda	Primarna obrada	Veterinarske usluge	Usluge uzgoja	Ribarstvo		
Fizičko okruženje																							
Mikro klima																							
Kvalitet vazduha			S	S				U			S				S				V				
Kvalitet vode-hemijski			V	V		U													V		U	U	
Kvalitet vode-fizički																			V				
Kvalitet zemljišta-hemijski		U		V				U											V				
Kvalitet zemljišta - fizički						U		V	V	U				V					V				
Erozija tla						V		V	V	U				U					V				
Plodnost zemljišta				U																			
Salinizacija														V									
Vodosnabdijevanje													V										
Povećana površinska drenaža						V			V														
Gubici podzemnih voda						U			V														
Kopneni ekosistemi																							
Gubici površinskih voda								V						V									
Gubitak biodiverziteta			V			V	V																
Gubitak prirodnih ekosistema						V	V																
Gubitak prirodnih šuma						V	V								S	S							
Druga prirodna vegetacija			V			V	V		U														
Invazija korova	U					V													S				
Invazija novih vrsta			V			V																	
Vodeni ekosistemi																							
Gubitak biodiverziteta			V	V					S										V				U
Promjena prirodnih ekosistema		U	V	V		U								V				S	V				U
Invazija korova		V	V			V													S				
Sedimentacija						V		V	V					S									
Društveno-ekonomsko okruženje																							
Zdravlje i bezbjednost ljudi			V	V															V	V			
Kontaminacija hrane				V																			
Povećane poplave									V														
Povećano blato / klizišta									U														

Aneks 1: Zapisnik sastanka sa javne rasprave

Aneks 2: Spisak učesnika javne rasprave